

LÜBNAN CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU

Hazırlayan
İnci Selin AYDIN
2009

T.C.
Başbakanlık
Dış Ticaret Müsteşarlığı
İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi

LÜBNAN CUMHURİYETİ

Temel Sosyal ve Ekonomik Göstergeler

Yüz ölçümü	10 452 km ² (Bu alanın 10 230 km ² 'si kara, 170 km ² 'si denizden oluşmaktadır. Kıyı uzunluğu 225 km'dir. Kara komşuları ise Suriye ve İsrail'dir.)
Nüfusu	4,1 milyon (IMF'nin 2007 yılı ortası tahmini)
Başkenti	Beyrut
Başlıca Şehirleri	Beyrut, Jeunieh, Trablus (Tripoli), Sayda ve Sur başlıca büyük yerleşim alanları olup; başlıca limanlar Beyrut ve Trablus Limanları'dır. İşleyen tek havaalanı ise, Beyrut Rafik Hariri Uluslararası Havaalanı'dır. Lübnan, idari olarak 7 Muahafazat şeklinde bölünmüştür. Bunlar; Janoub, Nabatiye, Jabal Lübnan, Bekaa, Baalbek el Hermel, Ecchimal ve Akkar Muahafazatlarıdır.
İklim	Ülke genelinde subtropikal iklim hâkimdir. En sıcak ay Ağustos ayı olup, ortalama sıcaklık 23–32°C arasındadır. En soğuk ay ise Ocak ayıdır ve ortalama sıcaklık 11–17°C'dir. En kurak aylar olan Temmuz ve Ağustos'ta ortalama yağış miktarı 1 mm'dir. En yağışlı ay olan Ocak ayında ise ortalama yağış miktarı 190 mm'dir.
Dili	Arapça'dır. Ayrıca İngilizce ve Fransızca da yaygın olarak konuşulmaktadır.
Ölçü sistemi	Metrik sistem
Para Birimi	Lübnan Lirası kullanılmaktadır. (LL)=100 kuruş. 2006 yılındaki ortalama döviz kuru: 1 ABD \$:1,507 LL 20 Eylül 2008 tarihi itibarıyla döviz kuru: 1 ABD \$:1,507 LL
Zaman Dilimi	GMT'den 2 saat ileridedir. Türkiye ile aynı saat dilimindedir.

Tablo 1. Temel Ekonomik Göstergeler, 2007

	2003	2004	2005	2006	2007
Reel GSYİH'deki Artış (%)	4,1	7,4	1,1	-4,3	3,6
Tüketici Fiyat Enflasyonu (Ort; %)	3,1	2,2	2,4	4,0	4,2
Cari Hesap Dengesi (Milyon Dolar)	-4 930	-4 080	-2 748	-1 202	-2 046
Döviz Kuru (ort; : ABD\$)	1,508	1,508	1,508	1,508	1,508
Nüfus (Milyon)	3,9	4,0	4,0	4,1	4,1
Dış Borç (Yıl sonu; Milyon Dolar)	23 432	28 443	29 004	30 826	31 599

Kaynak: Economist Intelligence Unit, Lebanon Country Profile, 2008.

GENEL BİLGİLER

Coğrafi Konum

Akdeniz'in doğu kıyısında 10 452 km² yüzölçümüne sahip olan Lübnan, kuzeyden güneye 225 kilometrelik bir sahil şeridi boyunca, kuzeyde Suriye'den güneyde İsrail topraklarına kadar uzanır. En geniş noktası, Doğu-Batı hattında 85 km.'dir. Dağlık bir ülke olan Lübnan'ın toplam yüzölçümünün yarısından fazlası 1 000 metrelik rakımın üstündedir.

Kuzeyden güneye iki paralel dağ sırası yer almakta olup, bunlardan kıyıya paralel olanı en yüksek noktasında (Qurnat As-Sawda/Kara Tepe) 3 088 metreye, arkadaki sıranın en yüksek noktası ise 2 814 metreye ulaşmaktadır. Her iki dağ sırası arasında yer alan "Bekaa Vadisi" ise elverişli iklimi ve verimli toprakları ile tarım için uygun bir bölgedir. Asi ve Litani Nehirleri de vadinin sulanması için önemli birer doğal kaynaktır.

Dört mevsimin yaşanabildiği ve tipik Akdeniz iklimine sahip Lübnan'da kış ayları yağmurludur. Kar genellikle 1 000 metrenin üzerindeki yüksekliklerde görülmekte olup, yaz ayları yağmursuz, sıcak ve kıyı kesimlerinde nemli geçmektedir. Ülkenin en büyük şehirleri; başkent Beyrut, kuzeyde Trablus, güneyde Sayda ve Sur ile Bekaa Vadisi'nde yer alan Zahle'dir. Ülkenin kuzey ve doğu komşusu Suriye, güney komşusu ise İsrail'dir.

Siyasi ve İdari Yapı

Lübnan, 1516–1918 yılları arasında 402 yıl Osmanlılar'ın ve 1920–1943 yılları arasında 23 yıl Fransızlar'ın hâkimiyetinde kalmış, 22 Kasım 1943 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Lübnan 1945 yılında Arap Birliği'nin kurucu üyesi, daha sonra ise Birleşmiş Milletler'in üyesi olmuştur. Komşu ülkelerdeki siyasi istikrarsızlıklar nedeniyle fazla oranda göç alan Lübnan; demokratik gelenekler, ifade özgürlüğü, eğitilmiş nüfus ile kültürel, akademik ve tıbbi açıdan bir cazibe merkezi haline gelmiştir. Nitekim binlerce vasıflı iş gücü, girişimci ve entelektüel bu dönemde Lübnan'a yerleşmiştir.

1975 yılından itibaren komşu ülkelerde baş gösteren istikrarsızlık, Lübnan'ın iç siyasi ve iktisadi durumunu da olumsuz etkilemiştir. Bunun sonucunda başlayan iç çatışmalar 1978 ve 1982 yıllarında İsrail'in ülkeyi işgali ile tırmanmış ve bu dönemde devlet otoritesi ciddi şekilde zayıflamıştır. Can kayıplarının yanı sıra, altyapı büyük oranda zarar görmüş ve vasıflı iş gücü ülkeyi terk etmiştir.

1989 yılında Suudi Arabistan'da imzalanan Taif Anlaşması ile Ekim 1990'da çatışmalar son bulmuştur. Ancak savaş yıllarında güvenliğin tesisi amacıyla ülkeye gelen Suriyeli askeri kuvvetler, Mayıs 2000'de İsrail'in Lübnan topraklarını terk etmesine rağmen ülkedeki varlığını devam ettirmiştir.

1998 yılında Suriye, ordunun başındaki Lahoud'u destekleyerek yeni başkan olarak göreve getirmiştir. Başbakan Rafiq al-Hariri'nin istifası üzerine ise yerine Salim Hoss getirilmiştir. 2000 yılında gerçekleştirilen Parlamento seçimleri Hariri'nin zaferi ile sonuçlanmıştır. Ancak Suriye'nin etkisiyle Hariri'nin politik gücü zamanla azalmış ve Nisan 2003'te yeni bir hükümet kurulmuştur. Başbakanlık görevinden yeniden istifa eden Hariri, 2005 seçimleri için çalışmalarına başlamış ve ülkede Suriye karşıtı bir hareket başlatmıştır. Fransa ve ABD'nin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nden geçirdiği 1559 sayılı karar ile Suriye'nin Lübnan'ın iç işlerine karışmaması ve Suriye'nin askeri gücünü Lübnan'dan çekmesi istenmiştir.

Şubat 2005 ortasında ise Hariri ve beraberindeki 20 kişi Beyrut'ta bir suikastta hayatını kaybetmiştir. Hariri'nin ölümü üzerine Beyrut'ta ve diğer illerde gösteriler düzenlenmiştir.

Ayrıca bu dönemde ülkedeki Hristiyan ve Müslüman vatandaşlar arasında bir bölünme başlamıştır.

Lübnan iç politikasının başlıca özelliği, çağdaş siyaset biliminin bilinen tanımlarına uygun ulusal siyasi partilerin bulunmamasıdır. Siyasi güçler; genellikle belirli coğrafi bölgelerden destek bulan ve siyasi geleneğe sahip ailelerin temsilcileri, dinsel tabana dayalı örgütler, siyasi kuruluşlar ve milis örgütleri ya da bazı siyasi şahsiyetlerin oluşturduğu gruplar ile temsil edilmektedir. Bunun doğal sonucu olarak, siyasi güçlerin Meclis'teki dağılımı da parçalanmış bir siyasi ve toplumsal yapıyı yansıtmaktadır.

Lübnan'ın anayasal sisteminin temellerini; ilki 1926 yılında, ikincisi 1943 yılında ve sonuncusu "Taif Barış Anlaşması"nın hemen akabinde 1990 yılında kabul edilen üç yasa oluşturmaktadır. 21 Eylül 1990 tarihli Anayasa ile, Lübnan Cumhuriyeti'nin bağımsız ve birleşik bir yapıya sahip olduğu dünyaya ilan edilmiştir. Söz konusu Anayasa'da; ifade özgürlüğüne, insan haklarına, parlamenter demokrasiye, özel mülkiyete, serbest piyasa ekonomisine, dengeli bir bölgesel kalkınmaya ve farklı dinler arasında uyum gibi konulara yer verilmektedir.

Siyasi sistem, "kuvvetler ayrılığı" prensibinden hareketle yasama, yürütme ve yargının yanı sıra bir dizi kontrol ve denge mekanizmalarını içermektedir. Parlamento seçimleri dört yılda bir yapılmaktadır. Yürütmenin ana sorumlusu hükümet adına başbakandır. Yargı, bağımsız mahkemelerce icra edilmektedir.

1989 Taif Anlaşması uyarınca iki aşamalı bir politik yapı öngörülmüştür. İlk aşamada, siyasi gücün farklı dini toplulukların temsilcileri arasındaki dağılımı düzenlenmiş, bu bağlamda Parlamento'da sandalye sayısı (128) Hristiyanlar ve Müslümanlar arasında eşit olarak paylaştırılmış ve ikinci aşamada Bakanlar Kurulu ile Parlamento'nun gücü artırılmıştır. Yürütme, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Konseyi'nden (Kabine) oluşmaktadır. Cumhurbaşkanı Devletin başı olup; Parlamentonun ilk turda 2/3 oyu, ikinci tura kaldığında salt çoğunluğu ile 6 yıl için seçilmektedir. Cumhurbaşkanının başlıca yetkileri şunlardır:

- Yüksek Savunma Konseyi'ne başkanlık etmek.
- Ordu Başkomutanlığı, ordu Bakanlar Konseyi otoritesine bağlıdır.
- Katıldığı Bakanlar Konseyi toplantılarına, oy hakkı olmaksızın başkanlık etmek.
- Parlamento'ya danıştıktan sonra Başbakan'ı atamak.
- Başbakan ile birlikte anlaşmaları müzakere etmek. (Anlaşmalar, Bakanlar Konseyi'nin onayı ve Parlamento'nun kabulü sürecinden sonra yürürlüğe girer.)

Ülkenin bağımlılığını kazandığı 1943 yılından bu yana kabul gören, ancak yazılı olmayan geleneğe göre, Cumhurbaşkanı Hristiyan Maronit, Meclis Başkanı Müslüman Şii, Bakanlar Konseyi Başkanı Müslüman Suni, Meclis Başkan Yardımcısı ve Başbakan Yardımcısı Rum Ortodoks topluluklarından seçilmektedir.

Yargı Sistemi, bir Yönetmelik Mahkeme, Devlet Konseyi Mahkemesi (*Conseil d'Etat*) ile ticaret odalarını da içeren medeni hukuk mahkemeleri ve ceza mahkemelerini kapsayan Adli Mahkemelerden oluşmaktadır.

Lübnan'da, iç savaş sonrasında 1992, 1996, 2000 ve 2005 yıllarında Parlamento seçimleri yapılmıştır. Yerel seçimler ise, 1963 yılından beri ilk defa 1998 yılında yapılmış, ardından 2004 yılında gerçekleştirilmiştir. Ülkede 919 yerel Konseyin toplam 10 818 seçilmiş üyesi bulunmaktadır. Lübnan'da çeşitli görüş ve dinsel grupları temsil eden 30'un üstünde siyasi parti faaliyet göstermektedir.

Nüfus Yapısı ve İşgücü

2007 yılı ortası tahminlerine göre 4,1 milyon nüfusa sahip olan Lübnan'da Müslüman ve Hristiyan nüfusun arasındaki güç dengesinin bozulabileceği endişesiyle ülkede 1932 yılından bu yana nüfus sayımı yapılmamakta; bu nedenle kesin verilere ulaşılamamaktadır. Ülkede 200 000 Filistinli mültecinin yaşadığı tahmin edilmektedir.

Tablo 2. Nüfus

	2003	2004	2005	2006	2007
Toplam (Milyon)	3,9	4,0	4,0	4,1	4,1
Artış Hızı (%)	1,3	1,0	1,3	1,2	1,2

Kaynak: Economist Intelligence Unit, Lebanon Country Profile, 2008.

2004 yılında Sosyal İşler Bakanlığı, Merkezi İstatistik Bürosu ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından birlikte yürütülen Ulusal Hanehalkı Yaşam Koşulları araştırmasına göre Lübnan nüfusunun % 47'si 24 yaşın altında, % 29,1'i ise 15 yaşın altındadır. Lübnanlı gençler çalışmak ya da okumak için başka ülkeleri tercih ettiğinden Körfez ülkelerinde, ABD'de, Latin Amerika'da ve Afrika'da çok sayıda Lübnanlı yaşamaktadır.

Nüfusun % 90'ı kentli olup, kıyı kentlerinde yaşamaktadır. Kırsal alanlardan kente göçün devam ediyor olması, kırsal yerleşim bölgelerindeki ekonomik koşulların zayıflığını ve tarım sektörünün verimsizliğini yansıtmaktadır. Akkar bölgesi, yoksulluğun en yoğun yaşandığı bölgedir. Lübnan'da hanehalkı başına düşen kişi sayısının 4,3 olduğu tahmin edilmektedir. Sosyo-ekonomik alanda en büyük sorun, gelir dağılımındaki adaletsizliktir. Kişi başına düşen milli gelir 5 000 Dolar'ın üzerinde olmasına rağmen, ülkede bir milyondan fazla kişinin yoksulluk sınırında (600 Dolar), 250 000 kişinin ise açlık sınırının (314 Dolar) altında yaşadığı tahmin edilmektedir (5 kişilik bir aile için). Ülke nüfusunun 4 milyon civarında olduğu düşünüldüğünde bu oldukça önemli bir rakamdır. Beyrut'un Orta Doğu'nun en pahalı şehirlerinden biri olması, durumu yoksullar için daha da zorlaştırmaktadır. Nitekim Birleşmiş Milletler'in kişi başına günlük 1 Dolar olarak belirlediği açlık sınırı, hayat pahalılığından dolayı Lübnan için günlük 2,2 Dolar olarak uygulanmaktadır.

2004 yılı itibarıyla Lübnan'daki çalışanların % 37'si hizmet sektöründe, % 22'si ticarete, % 15'i sanayide, % 9'u inşaat sektöründe, % 8'i tarımda, % 8'i ulaştırma ve iletişim sektörlerinde, % 2'si finans ve sigorta sektörlerinde istihdam edilmektedir. Lübnan'da kayıtlı yabancı işçilerin büyük kısmı Asya (Filipinler, Sri-Lanka, Hindistan), geri kalanı Arap (büyük çoğunluğu Mısır'dan) kökenli olup; kayıt dışı çalışanlar dâhil edildiğinde bu rakamın daha da artacağı açıktır. Yüksek enflasyon nedeniyle 2008 yılında asgari ücret 330 Dolar'a çıkarılmıştır.

Eğitim

Lübnan'daki eğitimli nüfus ve birden fazla dil konuşabilen iş gücü, eğitim sistemindeki yüksek kalitenin de göstergesidir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı verilerine göre, Lübnan'daki yetişkin nüfusun okur-yazarlık oranı 2003 yılında (en son verilerdir) yaklaşık % 88'dir. Bunun yanı sıra Ulusal Hanehalkı Yaşam Koşulları Araştırması'nın sonuçlarına göre 2004 yılında okuma-yazma bilmeyenlerin sadece % 13'ü 40 yaşın üstünde kişilerden oluşmaktadır. Bu da yetişkin okur-yazar nüfusun oranının ilerleyen yıllarda artacağını göstermektedir.

Tablo 3. Eğitim Göstergeleri (%)

İlköğretime Kayıt Oranı (2004)	93,0
Yetişkinlerde Okur-Yazarlık Oranı (15+; 2003)	86,5
Okur-yazarlık Oranı (15-24 yaş arası, 2002)	95,6
Erkek	93,7
Kız	97,5
Eğitim Harcamaları (Toplam Kamu Harcamalarının %'si, 2004)	12,7

Kaynak: Economist Intelligence Unit, Lebanon Country Profile, 2007.

Ülkede zorunlu ilköğretim beş yıl olup; Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün 2005 yılı verilerine göre ilkokul çağındaki çocukların % 92'si ilköğretime kayıtlıdır. 1991 yılı (% 73) ile karşılaştırıldığında bu oran oldukça yüksek olup; ilköğretimi tamamlayan öğrencilerin % 93'ü de ortaöğretime kayıt olmakta, nüfusun % 14'ü üniversite eğitimi almaktadır. Bölge ülkeleri ile karşılaştırıldığında Lübnan, kalifiye ve eğitim düzeyi yüksek bir işgücüne sahiptir. Nüfusun % 31'i Fransızca ve % 22'si İngilizce konuşabilmektedir.

Ülkede çocuk işçi çalıştırılması kanunen yasak olup, asgari çalışma yaşı 14'tür. İş gücünün % 36'sı ilköğretim mezunu, % 58'i ise ortaöğretim mezunudur. Özellikle başkent Beyrut'ta öğrencilerin % 60'ı özel okullarda eğitim görmektedir. Lübnan'daki üniversiteler de Orta Doğu'nun en iyi üniversiteleri arasında yer almaktadır.

Sağlık

Lübnan'ın sağlık sistemi oldukça gelişmiştir. 1970-1975 yılları arasında 66 olan ortalama yaşam süresi 2003 yılında 72'ye yükselmiştir. Bunun yanında, 2000-2005 yılları arasında Lübnan'da dünyaya gelen kişilerin % 73'ü 65 yaşına kadar yaşama şansına sahiptir. Bebek ölüm oranı da oldukça düşük (binde 27) olup bu oran Orta Doğu ülkeleri ortalamasının yaklaşık yarısı düzeyindedir.

Ülkedeki sağlık koşulları açısından tek sorun, artan sağlık maliyetlerinin bütçe üzerinde oluşturduğu yüküdür. Lübnan Sağlık Bakanlığı'nın bütçesi kamu çalışanlarının özel hastanelerde tedavi masraflarını karşılamaktadır. Ulusal Hanehalkı Yaşam Koşulları Araştırması'nın sonuçlarına göre ülke nüfusunun sadece % 45'inin sağlık sigortası bulunmakta olup, bu oran Bekaa Vadisi'nde ve güneydeki yerleşim bölgelerinde yaşayanlar için çok daha düşüktür.

Tablo 4. Sağlık Göstergeleri

Ortalama Yaşam Süresi (Yıl olarak, 2003)	72
65 Yaşına Kadar Yaşama Olasılığı (% , 2000-2005)	73
Bebek Ölüm Oranı (Her 1 000 doğum için, 2003)	27
Sağlık Harcamaları, Kamu (GSYİH'nin %'si, 2003)	3,0
Kişi Başına Düşen Sağlık Harcamaları (PPP ile, ABD \$, 2003)	730
Her 100 000 Kişiye Düşen Doktor Sayısı (1990-2004)	325

Kaynak: Economist Intelligence Unit, Lebanon Country Profile, 2007.

Doğal Kaynaklar ve Çevre

Akdeniz'in doğusunda yer alan Lübnan'da yazlar sıcak ve kurak, kışlar ise soğuk ve yağışlı geçmektedir. Ülkenin büyük kısmı dağlık arazilerden oluşmakta olup, en verimli araziler

toplam 207 000 hektar ekilebilir alana sahip olan kıyı düzlükleri ve Bekaa Vadisi'dir. Yıllık ortalama yağış miktarı 9,4 milyar m³ olmasına rağmen, bunun yalnızca dördte biri depolanabilmektedir. Su tüketimi 2003 yılında 1,6 milyar m³ (çoğu sulama amaçlı tüketilmektedir) olup, bu rakamın 2015 itibarıyla 3 milyar m³'e çıkacağı ve su sıkıntısı yaşanacağı tahmin edilmektedir.

Beyrut'un içme suyu Lübnan Dağı'nın altındaki Jeita Mağarası'ndan, ve Damour ve Antelias Nehirleri'nden sağlanmaktadır. Kışın yerleşim bölgelerinin sadece % 46'sı su şebekesinden yararlanabilmekte, bu oran yazın % 20'ye düşmektedir. Çevrenin korunması ile ilgili önlemler alınmaması ve küresel ısınma nedeniyle yazın çıkan orman yangınlarının da sayısı artmakta ve ülke gittikçe çoraklaşmaktadır.

Taşıtların yol açtığı (özellikle başkent Beyrut'ta) hava kirliliği ve eski sanayi tesisleri nedeniyle Birleşmiş Milletler Lübnan'ı yüksek risk grubundaki ülkeler sınıfına almıştır. 2002 yılında bu sorunun önüne geçebilmek için dizel araların kullanımı yasaklanmıştır.

Ulaşım ve Haberleşme

Kara yolu

Lübnan'ın en önemli kara yolu, savaş sonrasındaki yeniden yapılanma sürecinde Beyrut yakınlarında inşa edilen altı şeritli otoyoldur. Kaynak yetersizliği nedeniyle planlanan birçok yol ve köprü inşaatı tamamlanamamış, mevcutların bir kısmı ise diğer altyapı unsurları gibi İsrail'in Lübnan'a gerçekleştirdiği Temmuz-Ağustos 2006 saldırıları sonrasında zarar görmüştür. Bu zararın giderilmesi için çalışmalar sürmektedir.

Toplu taşıma ağının zayıf olması nedeniyle Lübnan'da araç sahipliği oranı çok yüksek olup (OECD), her üç kişiden birine birden fazla araç düşmektedir. Ulaştırma politikası oluşturulamaması ve yasal düzenlemelerin yetersizliği (organize bir trafik polisi gücünün olmaması ve araçların yıllık muayenelerinin yapılmaması gibi) trafik sıkışıklığına ve hava kirliliğine yol açmaktadır. Yolların kalitesinin yüksek olmaması ise trafikte geçen sürenin uzamasına neden olmakta, bu da işletmeler açısından önemli bir maliyet yükü yaratmaktadır.

Hava yolu

Lübnan'ın tek uluslararası havaalanı, turizmin ve hizmetler sektörünün geliştirilmesi amacıyla 1990'lı yıllarda Beyrut'un güneyinde inşa edilen Beyrut Rafik Hariri Havaalanı'nın yıllık yolcu kapasitesi; 6 milyon civarındadır. 2006 yılı ortasında çıkan savaş nedeniyle 2,83 milyona kadar gerileyen yolcu sayısı, 2007 yılında 3,53 milyona ulaşmıştır. Rafik Hariri Uluslararası Havaalanı tarafından açıklanan verilere göre, 2008 yılının ilk 10 ayında 2007 yılının aynı dönemine oranla, havaalanı yolcu hareketliliği % 19,9 oranında artmıştır.

Deniz yolu ve Limanlar

Diğer ülkelere Lübnan'a ve Lübnan'dan diğer ülkelere gerçekleştirilen nakliyenin % 70'i Beyrut Limanı'ndan yapılmakta olup; Tripoli, Sidon ve Tyre diğer önemli limanlar arasında yer almaktadır. Beyrut Limanı'nı kullanan gemilerin sayısı iç savaş sonrasında 1996 yılında 3 400'e ulaşmış ancak ekonomik durgunluk nedeniyle 2005 yılında 2 230'a gerilemiştir. İsrail'in kuşatması nedeniyle 2006 yılında hem yük miktarında hem de gemi sayısında azalma (1 723) olduğu tahmin edilmektedir. Verimliliğin artırılması amacıyla

hükümet, liman yönetimlerini özelleştirilmeyi ve yabancı firmalarla işbirliği yapmayı planlamaktadır.

Demir yolu

Lübnan'da demir yolu altyapısı bulunmamaktadır.

Haberleşme

Uluslararası Telekomünikasyon Birliği'nin (ITU) 2006 yılı verilerine göre Lübnan'daki sabit telefon hattı aboneliği oranı % 17, mobil telefon aboneliği oranı ise % 27'dir. 2004 yılı Ulusal Hanehalkı Yaşam Koşulları Araştırması'na göre ise hanehalkı üyelerinin % 40'ı cep telefonu kullanmaktadır. Sektörde faaliyet gösteren iki mobil servis sağlayıcı da kaliteli ancak pahalı hizmet vermektedir. Devletin sabit hat aboneliği ve internet hizmetlerinde de verimsiz kaldığı görülmekte, yakın zamanda bu hizmetlerin de özelleştirilmesi beklenmektedir.

Tablo 5. Haberleşme İstatistikleri

	2002	2003	2004	2005	2006
Sabit telefon abonelerinin sayısı ('000)	679	700	630	635	681
Mobil telefon abonelerinin sayısı ('000)	775	795	884	994	1 103
İnternet abonelerinin sayısı ('000)	130	140	170	230	-

Kaynak: Economist Intelligence Unit, Lebanon Country Profile, 2008.

İnternet

Teknolojiye ilgi duyan ve birden fazla dil konuşabilen Lübnanlılar için Lübnan'daki bilgi teknolojileri sektörü yetersiz kalmakla birlikte, Arap dünyası içinde oldukça gelişmiş bir düzeydedir ve uzun vadede de gelişme potansiyeli arz etmektedir. ITU'nun tahminlerine göre Lübnan'daki internet kullanıcılarının toplam nüfusa oranı 2004 yılı itibarıyla % 17'dir. Bu oran Mısır'da % 9,2 ve Suriye'de % 3,6'dır. Ticari internet abonelerinin (özellikle bankacılık sektöründe) sayısı da hızla artmaktadır. Bazı bölge ülkelerinden farklı olarak internet sansürü ya da erişim yasakları da uygulanmamaktadır. Tüm bu olumlu koşullara rağmen internet kullanım maliyeti oldukça yüksektir (Aylık 1 Mb bağlantı için 100 Dolar).

Medya

İfade özgürlüğünün yaygın biçimde benimsendiği Lübnan'daki medya sektörü de bölge ülkelerinden çok daha gelişmiş düzeydedir. Ülkede 35 adet günlük ve haftalık gazete ve yaklaşık 120 adet üç dilde çıkarılan magazin yayımlanmaktadır. Yedi özel TV kanalının yanı sıra yüzlerce TV ve radyo kanalı uydudan takip edilebilmektedir. 2004 yılı verilerine göre evlerin yaklaşık % 98'inde TV bulunmakta olup; izleyicilerin % 60'ı uydu abonесidir.

Enerji Temini

Lübnan'da tespit edilmiş fosil enerji kaynakları bulunmamaktadır. Sınırlı miktardaki hidroelektrik üretimi dışında Lübnan, enerji ihtiyacının tümünü ithal petrolden elde edilen elektrikle karşılamaktadır. Lübnan'da enerji sektörü devletin tekelinde olup, Enerji Bakanlığı'na bağlı Elektrik İdaresi (EDL) tarafından düzenlenmektedir. İthal petrolden 2007 yılında 10,54 milyar kws elektrik üreten EDL, üretimini önceki yıla % 3,2 artırmış olsa da 14,5 milyar kws'lik yıllık tüketimin gerisinde üretim yapmaktadır. Bu nedenle özellikle klima

kullanımının arttığı yaz aylarında kısa elektrik kesintileri uygulanmaktadır. EDL'de etkin yönetim ilkelerinin uygulanamaması, elektrik faturalarının ödenmemesi ve kaçak elektrik kullanımı gibi faktörler finansal açıdan kayıplara yol açmaktadır.

Tablo 6. Enerji İstatistikleri

	2003	2004	2005	2006	2007
Elektrik Tüketimi (milyon kws)	10 538	10 308	10 583	10 215	10 590
Petrol İthalatı ('000 ton)	1 393	1 424	1 181	1 207	913

Kaynak: Economist Intelligence Unit, Lebanon Country Profile, 2008.

GENEL EKONOMİK DURUM

Ekonomik Yapı

Lübnan'da ekonomi, temelde hizmet sektörü ağırlıklı bir yapı sergilediği için, ekonominin yapısını ve krizler karşısında ekonominin tepkilerini bilinen ekonomik kavramlarla ve genel ekonomi ve ticaret teorisinin mantığıyla açıklamak çoğunlukla yanıltıcı sonuçlar verir. Ekonomideki temel gelir kaynaklarına bakıldığında, aslında ekonomide mevcut toplam harcamaları karşılayacak bir gelir yaratılmadığı tespit edilmektedir.

Bu anlamda, ekonominin temel özelliklerine ilişkin olarak yapılacak saptamalarda, dört noktanın göz önünde bulundurulması gerekmektedir. *İlk olarak*, Lübnan ekonomisinde ithalatın sahip olduğu ağırlıklı yerdir. Genel olarak dış ticaretin ve özellikle ithalatın ekonomideki ağırlığı, ülkede yaşanan krizlerle, bu krizlerin diğer üretim alt yapılarını olumsuz etkilemesi nedeniyle daha da artmaktadır. 2007 yılı verileri değerlendirildiğinde, ithalatın GSYİH'ye oranı % 55,3 seviyesine, dış ticaret hacminin GSYİH'ye oranı ise % 68,4 düzeyine yükselmiştir.

Göz önünde bulundurulması gereken *ikinci nokta* ise, ülkeye kesintisiz bir şekilde, yüksek dış ticaret açığını finanse edecek şekilde yabancı sermaye girişinin olmasıdır. Lübnan'ın bu özelliği, iç savaş sırasında ve son 2 yıldır yaşanan derin ekonomik ve siyasi krize rağmen de bu sermaye akışının kesintiye uğramamasıyla belirginleşmektedir. Bu, ekonomi teorisinin parametreleriyle açıklanabilecek bir durum değildir. Son 5 yılda (2003, 2004, 2005, 2006, 2007) Lübnan sırasıyla 6, 8, 7, 7 ve 9 Milyar Dolar değerinde dış ticaret açıkları verirken; 3, 0, 1, 3 ve 2 Milyar Dolar değerinde ödemeler dengesi fazlalarıyla yılı kapatmıştır. Sermaye akışı büyük oranda, sayılarının 15 milyona ulaştığı tahmin edilen yurtdışındaki Lübnanlılar'ın gönderdikleri paralar ve Körfez ülkelerinden özellikle gayrimenkul yatırımları şeklinde gelen sermayeden oluşmaktadır.

Üçüncü önemli nokta, ekonomide inşaat ve gayrimenkul satışının belirgin bir gelir kaynağı olmasıdır. Özellikle Arap ülkeleri vatandaşlarına Lübnan'da gayrimenkul edinme konusunda sağlanan kolaylıklar, başta petrol zengini ülkelerden olmak üzere, Lübnan'a önemli bir para akışının oluşmasını sağlarken, bankacılık sektörünün gelişmiş olması ve sektördeki gizlilik ilkesi ayrıca teşvik edici bir unsur olmaktadır. *Dördüncü* önemli nokta ise, ülkedeki kalifiye işgücü ve müteşebbis kabiliyetinin yüksek olmasının getirdiği dinamizmdir. Bu dinamizm, Lübnanlılar'ın Beyrut'ta konuşlanıp dünya çapında ticaret yapmalarını, Türkiye'den alıp Körfez ülkelerine, Çin'den alıp Afrika ülkelerine satmalarını sağlayan bir yapı oluşturmuştur. Bu yapı ve dinamizmi besleyen önemli bir unsur ise, ülkedeki ekonomik anlamdaki liberal ve siyasi anlamdaki özgürlükçü unsur olmaktadır.

Lübnan, nüfus olarak küçük bir ülke görünümünde bulunmasına rağmen, özellikle ithalat açısından çevre ve komşu ülkelerin büyük çoğunluğundan daha büyük bir pazar potansiyeline sahiptir. 4 milyonluk nüfusuyla 2007 yılı sonu itibarıyla, yıllık 8,8 Milyar Dolar ithalat yapan Lübnan'ın ithalatı, 68 milyon nüfuslu Mısır'ın ithalatına yakın, 6 milyon nüfuslu Ürdün'ün ithalatının 1,5 katıdır.

Uluslararası Finans Enstitüsü (IIF) de, kriz sonrasında Lübnan ekonomisi ile ilgili olarak yayımladığı ilk raporunda, finansal krizin Lübnan ekonomisi üzerinde dorudan etki yarattığına ilişkin bir işaretin henüz bulunmadığını, bu nedenle ülke risk priminin diğer gelişmekte olan ülkelere oranla daha az arttığını belirtmektedir. Krizin turizm ve inşaat sektörünü uzun dönemde etkileyebileceğine işaret edilen raporda 2009 yılı için % 3,5 büyüme tahmini yapılmaktadır. Lübnan Merkez Bankası Başkanı Riad Salameh ise faiz oranlarının sabit kalmasını planladıklarını, enflasyonun ise düşüşe geçeceğini açıklamıştır.

Bankacılık sektörüne yönelik gerçekleştirilen sıkı finansal düzenlemeler (Lübnan bankalarının yurt dışında yatırımları kaynaklar, özsermayelerinin % 25'ini aşmamaktadır), güvenli liman arayan ilave fonların Lübnan bankalarına yönelmesi, Lübnan Lirası'nın ABD Doları'na sabitlenmiş olması dolayısıyla enflasyon ve fiyat artış baskısının hafiflemesi, ve düşüşe geçen petrol fiyatlarının Lübnan'ın ithalat maliyetini azaltması sayesinde uluslararası mali krizden ilk etapta daha az etkilenen Lübnan'ın, krizin etkilerinin Körfez ülkelerine ulaşmasıyla birlikte daha fazla etkilenebileceği tahmin edilmektedir. Nitekim Körfez ülkelerinde çalışan 400 000'den fazla Lübnanlı'nın işini kaybetmesi ile yıllık 5 Milyar Dolar civarındaki sermaye girişinin yavaşlaması ve daralan iç talep nedeniyle reel sektörün ve istihdamın olumsuz etkilenmesi olasıdır.

Lübnan, küçük ve açık bir ekonomiye sahip olan ve hizmet sektörü ağırlıklı bir ülkedir. Ülkenin en değerli doğal kaynağı olan ve günümüzde tükenen sedir ormanlarının yerini çimento sanayi almıştır. Mücevhercilikte de son yıllarda önemli gelişme kaydedilmiş olup, bu sektörde hâkimiyet küçük bir Ermeni topluluğundadır.

Tablo 7. Karşılaştırmalı Ekonomik Göstergeler, 2007

	Lübnan ^a	Ürdün ^b	Suriye ^a	Mısır ^b	İsrail ^b
GSYİH (Milyar Dolar)	22,5	15,8	40,5	129,8	161,8
Kişi Başı GSYİH (ABD \$)	5 495	2 674	2 029	1 719 ^a	22 546
Kişi Başı GSYİH (ABD \$, Satın Alma Gücü Paritesi ile)	9 277	4 746 ^a	4 318	5 350 ^a	25 890
Tüketici Fiyat Enflasyonu (Ort; %)	4,2	5,4	12,2	9,5	0,5
Cari Hesap Dengesi (Milyar Dolar)	-2,0	-2,8	0,9	0,5	5,2
Cari Hesap Dengesi (GSYİH'nin %'si)	-9,1	-17,5	2,2	0,3	3,2
Mal İhracatı, fob (Milyar Dolar)	4,1 ^b	5,7	11,1	24,5	50,4
Mal İthalatı, fob (Milyar Dolar)	-11,9 ^b	-12,0	-10,5	-44,9	-55,8
Dış Borç (Milyar Dolar)	31,6	8,1 ^a	6,6	29,2 ^a	89,9

^a EIU tahmini ^b Gerçekleşen

Kaynak: Economist Intelligence Unit, Lebanon Country Profile, 2008.

Ekonomi Politikası

1975-1990 yılları arasında gerçekleşen iç savaş sonrasında yeniden yapılanma çalışmalarının finansmanı için özel sektörden ve ticari bankalardan borçlanma yoluna gidilmiş, 1990lı yıllarda yaşanan resesyonun etkisiyle ödenemeyen borçlar bütçe açığını da artırmıştır. Hariri, 2000 yılında yeniden Başbakan olarak atandığında mali açığın

kapatılması ve özel sektörün canlandırılması çabalarına ağırlık vermiştir. Piyasaya ilişkin kısıtlayıcı şartların ortadan kaldırılması ve ekonomide liberalleşme çalışmalarını içeren bu program kapsamında gümrük vergileri ve kurumlar vergisi oranları düşürülmüş, 2002 yılında uygulamaya geçirilen Katma Değer Vergisi (KDV) ile 2001 yılında GSYİH'nin % 11'i düzeyindeki vergi gelirleri 2004 yılında GSYİH'nin % 17'sine ulaşmış ve KDV uygulaması neticesinde vergi toplama sistemine daha geniş kitleler dahil edilmiştir. Ayrıca sosyal güvenlik sisteminde de reform yapılmış, şirketlerin üzerindeki sosyal güvenlik ödemeleri yükü azaltılmıştır. Yabancıların emlak sahipliğine ilişkin kısıtlamaların hafifletilmesine yönelik Parlamento'dan geçirilen yeni bir yasa ve yatırımların teşviki kanunu ile de yabancı yatırımların önü açılmıştır.

2004 yılında turizm gelirleri ve Körfez ülkelerinden gelen yatırımlar nedeniyle ekonomik büyüme % 7,4'e kadar yükselmiş, ancak 2005 yılında Hariri suikastı ve devamındaki siyasi istikrarsızlık bu gelirlerin yarı yarıya düşmesine yol açmıştır. Buna bağlı olarak iç piyasadaki tüketim ve yatırımlar da düşmüş, 2006 yılında İsrail ve Hizbullah arasında gerçekleşen savaşla birlikte enflasyon oranı % 4'e yükselmiş, 2007 yılında ise % 7'ye yükselmiştir. 2008 yılından itibaren ekonominin toparlandığı; turizm, ticaret ve inşaat sektörlerinde yeniden büyüme gerçekleştiği tahmin edilmektedir.

Tablo 8. Tüketici Fiyat Enflasyonu (% değişim, yıllık)

	2003	2004	2005	2006	2007
Tüketici Fiyatları (ort)	3,1	2,2	2,4	4,0	4,2

Kaynak: Economist Intelligence Unit, Lebanon Country Profile, 2008.

Ücretler ve harcanabilir gelir düzeyine ilişkin resmi veriler olmaması nedeniyle, EIU'nun tahminleri incelendiğinde kişi başı GSYİH'nin 2007 yılından 5495 Dolar olarak gerçekleştiği tahmin edilmektedir. Bu oran, Suriye ve Ürdün'dekinin iki katıdır. İç savaş sonrası yıllarda kırsal bölgelerde ve banliyölerde yaşayan yoksullar ile kentli elit aileler arasındaki gelir adaletsizliği de artmıştır.

Bölgesel Trendler

Kıyadaki Beyrut, Tripoli, Tyre ve Sidon gibi şehirler yüzyıllar boyunca önemli ticaret merkezleri olarak önem arz etmiş olup, günümüzde de ekonomik faaliyetlerin (özellikle hizmet sektörünün) odaklandığı bölgelerdir. Ülke içinde bölgesel gelir ve refah farklılıkları göze çarpmaktadır. Nitekim kırsal alanlarda tarım sektörü gelişmemiş olup; kaynaklar da kısıtlıdır. Bu nedenle kıyadaki illere doğru bir göç yaşanmaktadır. Nüfusun % 90'ı kentlidir ve yarısından fazlası başkent Beyrut ve çevresinde yaşamaktadır. Lübnanlı üreticilerin de % 60'ı nakliye masraflarını azaltmak için Beyrut çevresinde kurulu olup; % 19'u ülkenin kuzeyinde yer almaktadır. Bu bölgesel trendler çerçevesinde idari yapı da merkezi bir görünüm arz etmekte, kamu fonlarının büyük kısmı Beyrut ve çevresinde aktarılmaktadır. İç bölgelerde ise daha çok sivil toplum girişimleri faaliyet göstermekte ya da yabancı fonlar kullanılmaktadır.

Tablo 9. Ekonomik Projeksiyon Özeti

	2007 ^a	2008 ^b	2009 ^c	2010 ^c
Reel GSYİH'deki Artış (%)	4,0 ^b	6,3	2,4	3,3
Tüketici Fiyat Enflasyonu (ort, %)	5,7	10,0	4,0	3,5
Tüketici Fiyat Enflasyonu (yıl sonu, %)	9,3	5,5	3,0	3,7
Bütçe Dengesi (GSYİH'nin %'si)	-10,3 ^b	-10,5	-10,6	-10,1

Mal İhracatı, fob (Milyar Dolar)	4,1	5,0	4,9	5,3
Mal İthalatı, fob (Milyar Dolar)	11,9	16,3	14,5	15,7
Cari Hesap Dengesi (Milyar Dolar)	-2,0 ^b	-3,8	-3,5	-4,5
Cari Hesap Dengesi (GSYİH'nin %'si)	-8,3 ^b	-13,3	-10,8	-13,0
Dış Borç (yıl sonu; Milyar Dolar)	31,6 ^b	34,4	34,2	35,7
Döviz Kuru LL:ABD \$ (ort)	1,507.5	1,507.5 ^a	1,507.5	1,507.5
Döviz Kuru LL:€ (yıl sonu)	2,201.4	2,095.6 ^a	2,057.7	2,110.5

^a Gerçekleşen. ^b EIU tahmini ^c EIU öngörüsü

Kaynak: Economist Intelligence Unit, Lebanon Main Country Report, Mart 2009.

SEKTÖRLER İTİBARIYLA LÜBNAN EKONOMİSİ

Tarım

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'ne (FAO) göre Lübnan 330 000 hektar tarım arazisine sahip olmakla birlikte bu alanın ancak 170 000 hektarlık kısmı ekilebilir durumdadır. Bu ekilebilir arazilerin ise yalnızca üçte biri sulanabilmektedir. Ülkenin en önemli tarım alanları Bekaa Vadisi'ndeki düz arazilerdir. Nitekim bu alan, ülkedeki toplam ekilebilir alanların % 35'ini oluşturmaktadır. Bekaa Vadisi'nde yetiştirilen kök sebzeler, bazı tahıllar ve tütün, toplam üretimin % 30'unu sağlamaktadır. Kıyı bölgelerde ise daha çok muz, kavun ve elma gibi meyveler yetiştirilmektedir. Devlet, ülkenin güneyindeki ve Bekaa Vadisi'ndeki kırsal nüfusu tütün gibi ürünlerin üretimi konusunda desteklemektedir. Bu bölgelerde hayvancılık da önemli bir geçim kaynağıdır.

Tablo 10. Tarımsal Üretim ('000 ton)

	2001	2002	2003	2004	2005
Patates	257	397	416	499	511
Portakal	156	155	222	234	236
Domates	247	271	217	225	277
Salatalık ve Kornişon	161	132	156	159	131
Üzüm	116	102	119	123	111
Buğday	140	119	116	137	144
Elma	112	150	158	113	115
Limon ve İhlamur	103	81	83	107	113
Lahana, Brokoli, Karnabahar, Şalgam vb	21	52	58	91	80
Zeytin	86	184	83	83	90
Karpuz	61	68	87	86	74
Muz	67	68	72	72	81
Soğan	144	73	63	52	51

Kaynak: Economist Intelligence Unit, Lebanon Country Profile, 2007.

Bol güneşli bir ülke olması ve zengin su kaynakları nedeniyle verimli topraklara sahip olan Lübnan'da tarım sektörü, bölgede en üretken sektör olma potansiyele sahiptir. Ancak bu potansiyele rağmen sektör, istenen düzeyin altında bir gelişme gösterilebilmiştir. Tarım arazilerinin büyük bir çoğunluğu küçük, düzenli sulanmayan ve kullanılamaz durumda ya da verimli olmayan üretim teknikleri uygulanarak verimsiz hale gelmiş durumdadır. Ülkedeki çiftçilerin çoğunun eğitilmiş olmaması da önemli bir sorundur. Patates gibi iç piyasada tüketimi ve satışı fazla ancak ihracat değeri az olan ürünlere yönelim fazla olup ihracat yapılarak daha fazla kar getirecek ürünlere geçiş sağlanamamaktadır.

Tarım sektörü GSYİH'nin % 5'ini oluşturmakta ve 2004 yılında yapılan Ulusal Hanehalkı Yaşam Koşulları Araştırması sonuçlarına göre toplam iş gücünün yaklaşık % 8'ini istihdam etmektedir. Üretim büyük kısmı iç piyasada tüketilmekte ve bir kısmı da BAE ve Suudi Arabistan başta olmak üzere diğer ülkelere ihraç edilmektedir. Devletin tarım sektörüne yönelik doğrudan teşvikleri ve ticari bankalardan alınan kredilerin miktarı sınırlı olup, uluslararası fonlardan yararlanma imkânı düşüktür. Sonuç olarak, sektöre yapılan yatırımların miktarı, üretkenlik ve rekabet gücü düşüktür.

Sarap Üretimi

Ülkenin en başarılı tarım sektörlerinin başında, yerel üzüm bağlarından elde edilen şarap üretimi gelmektedir. Lübnan şaraplarının mazisi antik çağlara kadar uzanmaktadır (İncil'e göre ülkenin güneyindeki Qana bölgesinde sular şaraba dönüşmüş, Fenikeliler bu şarabı Roma'ya ve Yunan kentlerine satmışlardır). Ülkede modern şarapçılık ise 1950'li yıllarda başlamış, iç savaşın son bulmasından sonra ise üzüm bağlarının sayısında hızlı bir artış yaşanmıştır. Ülkenin en iyi şarapları arasında Cinsault, Syrah ve Sauvignon şarapları yer almaktadır.

2006 yılında çoğunluğu Bekaa Vadisi'nde olmak üzere tahminen 16 000 hektarlık bir alan şarap üretimi amacı ile işlenmiştir. Yılın en az 300 gününde güneş ışığı alması ve kışın don olaylarına maruz kalmaması nedeniyle bu bölge bağcılık için ideal koşullara sahiptir. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'ne (FAO) göre ülkedeki 7 adet ticari şarap imalathanesinin 2006 yılında gerçekleştirdiği toplam üretim 12 000 tondur. Bu üretimin yaklaşık % 30'u, çoğu Avrupa'daki ve Amerika'daki Orta Doğu restoranlarında kullanılmak üzere ihraç edilmektedir.

Madencilik ve Maden İşleme

Lübnan'da ticari olarak işletilebilir maden yatakları bulunmamaktadır. Savaş sonrasında canlanan inşaat sektörünün gelişimi için açık mermer taş ocaklarının kurulması ve çimento üretimi için kum ve kireçtaşı üretimi teşvik edilmiştir. Çoğunluğu iç piyasada tüketilen bu doğal kaynakların bir kısmı da ihraç edilmekte olup, son zamanlarda taş ocaklarının çevre üzerindeki olumsuz etkileri tepki çekmektedir.

İmalat Sanayi

Bölgedeki diğer ülkelerin aksine, Lübnan hükümeti ülkede büyük ulusal sanayi şirketlerinin yaratılması konusunda fazla çaba göstermemiştir. Bunun yerine sanayi ve tüketim mallarının ithalatına ağırlık verilmiştir. İmalat sektörünün nominal GSYİH'ye katkısı yaklaşık % 12 olup, en son 2002 yılı verilerine göre nüfusun yaklaşık % 3'ü bu sektörde istihdam edilmektedir. Sektörde faaliyet gösteren işletmelerin % 96'sında 10 kişiden az kişi ve yalnızca % 0,1'inde 250'den fazla işçi çalışmaktadır. Ortalamada firma başına düşen çalışan sayısı 5'tir, bu da işletmelerin ne kadar küçük olduğunun göstergesidir. Gıda imalatı, yarattığı istihdam olanakları ve firma sayısı açısından sektörde en büyük paya sahiptir. Sektöre yapılan yeni yatırımlar ise kimyasal maddeler ve inşaat malzemeleri üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Hükümetin sektöre müdahalelerden kaçındığı ve finansman olanaklarının da kısıtlı olduğu göze çarpmaktadır. Yabancı şirketlerin imalat sektöründeki payı, pazarın büyüklüğü göz önüne alındığında oldukça kısıtlıdır (% 1). İçeceklerin şişelenmesi gibi büyük çaplı üretim yapılan alanlar dışında çok az sayıda yabancı şirket ülkede tesis kurmuş; bazıları ise

Dubai ile karşılaştırıldığında uzun süren lisans işlemleri, altyapı yetersizlikleri ve iş gücü maliyetlerinin yüksekliği nedeniyle Lübnan'da yatırım yapmaktan vazgeçmiştir.

İnşaat Sanayi

İç savaş öncesinde 2004 yılında toplam işgücünün % 9'unu istihdam etmekte olan inşaat sektörünün nominal GSYİH'ye katkısı 2005 yılında % 8 civarındadır. Sektöre son yıllarda canlılık getiren en büyük girişim, savaş sonrasında yeniden yapılanma çalışmaları ve örfez ülkelerinden gelen turistlere yönelik lüks emlak satışlarıdır. Ülkedeki ticari projeler ve konut yatırımları için sağlanan fonların büyük bir kısmı yurt dışında yaşayan Lübnanlı vatandaşlardan ve Körfez ülkelerinde yaşayan Araplar'dan sağlanmış, bu fonların bir kısmı lüks konut inşaatlarında harcanmıştır.

1990'lı yılların sonunda sektörde yaşanan durgunluğun ardından 2000–2004 yılları arasında ülkenin güneyindeki yeniden inşa çalışmalarında, ekonomiye duyulan güvenin ve turizm sektöründe yaşanan canlanmanın etkisiyle toparlanma yaşanmıştır. Sektördeki hareketliliğin bir göstergesi olan çimento sevkiyatı 2007 yılında bir önceki yıla kıyasla % 15,1 artmış; inşaat izni alınmış alanların toplamı ise % 1,4 azalmıştır. Mayıs 2008 sonrasında ise siyasi istikrarla beraber yeni inşaatların sayısının arttığı tahmin edilmektedir.

Tablo 11. İnşaat Faaliyetleri

	2002	2003	2004	2005	2006
Çimento Sevkiyatı ('000 ton)	2 601	2 704	2 728	3 040	3 423
İnşaat İzni ('000 ton)	7 898	8 806	9 166	8 710	9 455

Kaynak: Economist Intelligence Unit, Lebanon Country Profile, 2007.

Finansal Hizmetler ve Bankacılık

Bankacılık, Lübnan'ın en önemli sektörlerinden biri olmuş, birden fazla dili konuşabilen eğitilmiş nüfus da bu gelişimde etkili olmuştur. İç savaşın yaşandığı 1975-1990 yılları sonrasında Lübnan bölgenin finans merkezi olma konumunu Körfez ülkelerine kaptırmıştır. Sonrasında kendine yeni niş piyasalar yaratan sektör, Suriyeli yatırımcılar için bir offshore merkezi haline gelmiştir. Diğer ülkelere yerleşen Lübnanlı vatandaşların Körfez ülkeleri ve Sahra-altı afrikası ile ticari ilişkileri aracılığıyla bazı finans kurumları da dünyaya yayılmıştır.

Günümüzde ticari bankacılık, yatırım bankacılığı ve sigortacılık Lübnan'daki belli başlı mali hizmetler arasında yer almaktadır. 2008 yılı itibarıyla Lübnan'da 131 adet lisanslı banka faaliyet göstermektedir. Audi-Saradar, BLOM ve Byblos ülkenin en büyük ticari bankalarıdır. Merkez Bankası sektördeki küçük bankaların birleşmesi taraftarıdır.

Ticari bankaların yanı sıra çok sayıda aracı ve 50'den fazla sigorta şirketi de ulusal ve uluslararası piyasalara hizmet vermektedir. Beyrut Borsası, 1996 yılından bu yana faaliyette olmasına rağmen işlem hacmi istenen düzeyde değildir.

Diğer Hizmetler

Turizm

Turizm tarihsel olarak Lübnan'ın en önemli ekonomik sektörlerinden biri olmuştur. Ülkeye gelen ziyaretçilerin çoğu, yurt dışında yaşayan Lübnanlılar (özellikle yaz aylarında) ve Akdeniz kıyılarından 500 metre içeride yükselen karla kaplı dağları gibi doğal güzellikleri görmek için Körfez ülkelerinden gelen turistlerdir. ABD'deki 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında sektöre hareketlilik gelmiş; önceden yaz aylarını ABD'de ve Avrupa'da geçiren Araplar Lübnan'ı tercih etmeye başlamışlardır. 2004 yılında ülkeye gelen toplam ziyaretçi sayısı bir önceki yıla kıyasla % 21 artarak 1,3 milyona ulaşmıştır. Ancak sonraki yıllarda siyasi istikrarsızlık nedeniyle turist sayısı azalmış ve 2007 yılında 1 milyona gerilemiştir. Mayıs 2008 sonrasında turizm sektöründe de büyüme beklenmektedir.

Reklâmcılık

Lübnan'daki reklamcılık sektörü, Dubai'den sonra bölgedeki en başarılı ve hızlı büyüyen sektördür. 2006 yılında Lübnan'daki ulusal ve uluslararası reklam ajansı sayısı altmıştan fazladır.

LÜBNAN'IN DIŞ TİCARETİ

Lübnan Arap Ligi ve Birleşmiş Milletler'in kurucusu olan ve aynı zamanda Birleşmiş Milletler şemsiyesi altındaki bütün örgüt ve komitelere, Dünya Bankası'na, Uluslararası Para Fonu'na (IMF) ve Uluslararası Kalkınma Birliği'ne üye olan Lübnan'ın, Suriye ile Mayıs 1991'de yürürlüğe giren Kardeşlik, İşbirliği ve Koordinasyon Anlaşması'nın da aralarında yer aldığı bir dizi ikili anlaşması bulunmaktadır. 1993'te Suriye ile, 1996'da Kuveyt ile 1998'de Mısır ile, 2000'de Birleşik Arap Emirlikleri ile imzalanan Serbest Ticaret Anlaşmaları yürürlüğe girmiştir. Ülkenin ayrıca Suudi Arabistan, Katar, Kuveyt ve Fas gibi Arap ülkeleri ile de Ekonomik İşbirliği Anlaşmaları bulunmaktadır.

Lübnan 1998 yılından itibaren her yıl gümrük vergilerinin % 10 oranında indirilmesini öngören ve 14 Arap ülkesi arasında imzalanan Arap Serbest Ticaret Anlaşması'na da taraftır. Bu ülkeler arasında Ocak 2005 itibarıyla ilgili gümrük vergi indirimleri gerçekleştirilmiştir. 1992 yılından bu yana Türkiye'nin de aralarında bulunduğu çok sayıda ülke ile Yatırımları Karşılıklı Geliştirme ve Koruma Anlaşmaları imzalayan Lübnan'ın ayrıca, yine Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 20 ülke ile imzaladığı Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları bulunmaktadır.

Lübnan, 12 Haziran 2002 tarihinde, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı girişimi kapsamında, Avrupa Birliği (AB) ile serbest ticareti düzenleyen bir İşbirliği Anlaşması imzalamıştır. Anlaşma, nihai amacı mal ticaretinde Akdeniz Serbest Ticaret Alanı oluşturmak olan aşamalı gümrük vergisi indirimlerini düzenlemektedir. Nisan 2006'da yürürlüğe giren Anlaşma çerçevesinde, Lübnan menşeli sanayi mallarının AB pazarına gümrüksüz girmesi imkânı getirilirken, AB menşeli malların, 2008 yılından başlayarak yapılacak gümrük vergisi indirimleri ile nihai olarak 2014 yılında Lübnan pazarına gümrüksüz girmeleri öngörülmektedir. Lübnan ayrıca AB ile Avrupa Komşuluk Politikası (European Neighborhood Policy-ENP) çerçevesinde müzakerelere başlamıştır.

Lübnan'ın 2004 yılında EFTA (European Free Trade Association, Avrupa Serbest Ticaret Birliği) ile imzaladığı Serbest Ticaret Anlaşması da 1 Ocak 2007'de yürürlüğe girmiştir.

Diğer taraftan, 1999 tarihinden bu yana Dünya Ticaret Örgütü ile katılım müzakereleri gerçekleştirilmekte olan Lübnan, halen Örgüt'te Gözlemci statüsünde bulunmaktadır.

Serbest piyasa ekonomisinin geçerli olduğu Lübnan, doğal kaynaklar bakımından fakir olduğundan tarım ve imalat sanayi de gelişmemiştir. Bu nedenle birçok ürün grubu ithalat yoluyla karşılanmaktadır. İthalat harcamaları 2007 yılında GSYİH'nin % 57'sine ulaşmıştır. Son yıllarda en yüksek değerde ithalatı yapılan ürün ise mineral yağlar ve türevleridir (2007 yılı GSYİH'nin % 27'si). Makina, binek araçları, kimyasallar ve gıda ürünleri ise diğer önemli ithal ürünleridir.

Tablo 12. Lübnan'ın Dış Ticaretinin Kompozisyonu (Milyon Dolar)

	2003	2004	2005	2006	2007
İHRACAT, fob					
Değerli Taşlar ve Mücevherat	464	287	224	555	488
Makine ve Ekipmanları	179	274	314	334	460
Hazır Gıda	150	148	191	187	238
Kimyasallar	115	149	163	162	234
Diğerleri ile Birlikte Toplam	1 524	1 747	1 880	2 282	2 815
İTHALAT, cif					
Madeni Ürünler	1 190	2 068	2 226	2 413	2 694
Makine ve Ekipmanları	873	1 109	1 061	1 123	1 425
Ulaştırma Ekipmanları	696	843	809	764	993
Kimyasal Ürünler	716	828	820	887	1 101
Diğerleri ile Birlikte Toplam	7 167	9 397	9 340	9 398	11 817

Kaynak: Economist Intelligence Unit, Lebanon Country Profile, 2008.

DTÖ kurallarıyla uyumlu olarak 2000 yılı sonunda çıkarılan yeni gümrük kanunu ile serbest bölgelerin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu kanun ile ortalama gümrük tarife oranı % 20'den % 15'e düşmüş, Lübnan'da üretilmekte olan mallara rakip olabilecek ürünler üzerinden alınan gümrük vergisi oranları ise % 25 oranında azaltılarak % 70-100 seviyesine indirilmiştir. Bazı mal grupları itibariyle gümrük tarife oranları şöyledir:

- Lübnan'da üretilmeyen hammadde ve yarı mamüller için % 0.
- Bilgisayar yazılım ve donanımları için % 0.
- Bira (% 40), şarap ve arak (% 70) hariç, alkollü içecekler için % 15.
- Hazır giyim ürünleri için % 15.
- Kozmetik ve parfümeri için % 15.
- Tavuk, yoğurt, peynir, bal, sebze-meyve gibi tarımsal ürünler için % 70.

Bu oranların yanı sıra Lübnan'da ithalat için değişik Bakanlıklar tarafından uygulanan yasaklama, kısıtlama, lisans ve müsaade şeklinde yaklaşık 30 tür tarife dışı engel bulunmaktadır. Ülkeye 5 yaşından eski arabaların, bazı kimyasalların ve zehirli atıkların ithalatı ise yasaktır. İthal edilen ürünlerin etiketlerinde ağırlık, üretim ve son kullanma tarihleri, içeriği ve üretim yeri bilgilerinin bulunması zorunludur. AB normları genelde Lübnan için de geçerlidir. Lübnan Standartlar Enstitüsü (LIBNOR) mevcut standartları güncelleme aşamasındadır.

2002 yılının Haziran ayında Maliye Bakanlığı yükleme ve nakliye işlemlerini kolaylaştırmak üzere daha sonra havaalanını da kapsayacak olan, ancak şu anda sadece limanlarda uygulanan Manar projesini uygulamaya koymuştur.

İhracat

Lübnan'ın ihracat gelirleri 2006 yılında % 21 ve 2007 yılında % 43 oranında artmıştır. Toplam ihracatın düşük seyri, tarım ve sanayi sektörlerinin küçük ölçekli olmasından kaynaklanmaktadır. Lübnan son yıllarda özellikle Avrupa'dan Suriye, Irak ve Ürdün'e ihraç edilen ürünler için önemli bir reeksport merkezi haline gelmiştir.

Çoğu Beyrut'taki Ermeniler tarafından üretilen kıymetli metaller ve kaplamalarından mücevherci eşyası, toplam ihracat gelirlerinden aldığı % 12,2 pay ile 2007 yılında en fazla ihraç edilen ürün olmuştur. Lübnan'ın 2007 yılında en fazla ihraç ettiği ikinci ürün olan elmaslar, toplam ihracatın % 9,7'sini oluşturmuştur. Demir-çelik döküntü ve hurdaları ile bunların külçelerinin ihracatı ise toplam ihracattan aldığı % 6,9 pay ile üçüncü sırada yer almıştır.

Tablo 13. Lübnan'ın İhraç Ettiği Başlıca Ürünler

HS No	Ürün Adı	2007 Değeri (1 000 \$)	Yıllık Büyüme 2003-2007 %	Yıllık Büyüme 2006-2007 %	Dünya İhracatındaki Sıralaması
	Toplam	1 632 121	15	43	129
7113	Kıymetli Metaller ve Kaplamalarından Mücevherci Eşyası	199 037	13	60	23
7102	Elmaslar	158 241	12	171	23
7204	Demir-Çelik Döküntü ve Hurdaları, Bunların Külçeleri	112 550	21	10	45
7404	Bakır Hurda ve Döküntüleri	59 129	57	118	41
8502	Elektrojen Grupları, Rotatif Elektrik Konvertisörleri	49 141	95	28	32
8504	Elektrik Transformatörleri, Statik Konvertisörler, Selfler vb	47 082	53	159	56
4901	Kitap, Broşür, Risale vb Matbua	36 190	5	18	40
3103	Fosfatlı Mineral ve Kimyasal Gübreler	34 215	16	271	11
7602	Alüminyum Döküntü ve Hurdaları	29 769	29	22	43
8411	Türbojetler, Turbo-Propeller, Diğer Gaz Türbinleri	27 317	347	101074	41
7306	Demir-Çelikten Diğer Tüpler, Borular, İçi Boş Profiller	24 283	176	69	56
9403	Diğer Mobilyalar, Bunların Aksam ve Parçaları	23 239	20	3	65
2401	Yaprak Tütün; Tütün Döküntüleri	22 003	-1	-3	37
7604	Alüminyum Çubuk ve Profiller	20 446	18	22	55
6802	Yontulmaya, İnşaata Elverişli İşlenmiş Taşlar (Kayagan Hariç)	20 387	51	76	32

0504	Hayvan Bağırsakları, Mesaneleri, Mideleri (Balıklar Hariç)	17 424	-11	-26	25
9999	Başka Yerde Tanımlanmayan Ürünler	16 696	10	27	95
4803	Tuvalet-Temizlik Kâğıtları	16 021	35	91	26
2008	Tarifenin Başka Yerinde Bulunmayan Meyva, Sebze Konserveleri	15 935	24	55	47
2809	Difosfor Pentaoksit, Fosforik Asit, Polifosforik Asitler	15 161	-24	-3	18
9406	Prefabrik Yapılar	14 175	-3	6682	48
7801	İşlenmemiş Kurşun	12 766	96	239	46
4011	Kauçuktan Havalı Yeni Dış Lastikler	12 200	57	136	64
3920	Plastikten Diğer Levha, Yaprak, Pelikül ve Lamlar	11 932	29	57	72
2204	Taze Üzüm Şarabı	11 755	7	33	43
8418	Buzdolapları, Dondurucular, Soğutucular, Isı Pompaları	11 423	37	4	67
2005	Diğer Sebze Konserveleri-Dondurulmamış (Sirkesiz, Asitsiz)	11 349	17	27	47
7103	Kıymetli, Yarı Kıymetli Taşlar	10 872	-3	0	26
6204	Kadın, Kız Çocuklarına Ait Takım Elbise, Ceket, Elbise, Etek vb	9 887	31	47	85
0701	Patates (Taze, Soğutulmuş)	9 786	4	13	30
4818	Tuvalet Kâğıtları, Kâğıt Havlu, Mendil, Kumaş, Masa Örtüsü vb	8 998	41	39	63
3926	Plastikten Diğer Eşya	8 974	75	54	72
1509	Zeytinyağı ve Fraksiyonları	8 943	26	67	16
8501	Elektrik Motorları, Jeneratörler	8 655	99	299	58
4819	Kâğıt-Karton vb Esaslı Kutu, Kılıf, Torba vb Eşya	8 631	20	42	74
2202	Sular, Maden Suları, Gazlı Sular, Alkolsüz İçkiler (Lezzetli)	8 519	9	10	70
8716	Taşıtlar İçin Römorklar, Yarı Römorklar, vb; Aksam ve Parçaları	8 434	78	326	58
1704	Şeker Mamulleri (Beyaz Çikolata Dâhil), Kakaosuz	7 934	14	4	62
4911	Basılı Diğer Yayınlar, Resimler, Fotoğraflar	7 898	78	25	55

Kaynak: ITC calculations based on COMTRADE statistics

Küçük bir ihracat potansiyeline sahip olan ancak ithalat talebinde son yıllarda artış yaşanan Lübnan'ın dış ticaretinde açık verilmektedir. 2005 yılında ithalat talebindeki gevşeme ile birlikte 6,1 Milyar Dolar'a yükselen dış ticaret açığı, 2006 yılında İsrail ile

yaşanan gerginlik nedeniyle 5,7 Milyar Dolar'a gerilemiş, 2007 yılında yeniden artarak 7,2 Milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir.

İthalat

Yeraltı kaynaklarına sahip olmayan ve sınırlı bir gelişme gösteren tarım ve imalat sektörü nedeniyle Lübnan'ın ekonomik faaliyetleri ithalata bağımlı olarak gelişmiştir. 2001-2005 yılları arasında ithalat harcamaları GSYİH'nin % 41'ine ulaşmıştır. Bu oran Suriye'de % 20-25 ve Mısır'da % 20 civarındadır. Gümrük vergisi oranlarındaki düşüşe bağlı olarak ithalat harcamaları 2001 yılında artmış, ancak KDV uygulaması ile birlikte 2002 yılında yeniden azalmıştır. İthalat maliyetlerinin yüksek olması (petrol fiyatlarındaki artışın ve Dolar'daki değer kaybının etkisiyle) ve iç talepte yaşanan artış nedeniyle ithalat 2003 yılında 7,2 Milyar Dolar 'a ve 2004 yılında 9,4 Milyar Dolar 'a yükselmiştir. 2005 yılında ise ithalat yaklaşık 9,3 Milyar Dolar'a gerilemiştir. İthalat, 2006 yılının ilk altı ayında artmış olsa da Temmuz ayından sonra yaşanan düşüş nedeniyle 2006 yılı sonu itibarıyla 9,4 Milyar Dolar seviyesinde kalmış, 2007 yılında 8,8 Milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir.

Lübnan'ın 2007 yılında en fazla ithal ettiği ürün olan petrol ve bitümenli minerallerden üretilen -ham hariç- yağların ithalatı, toplam ithalatın % 14,3'ünü oluşturmuştur. Binek otomobilleri, steysin vagonlar ve yarış arabaları ithalatının toplam ithalat içindeki payı % 7,6 olurken; tedavi ve koruma ilaçları ithalatının payı % 5,1'e yükselmiştir.

Tablo 14. Lübnan'ın İthal Ettiği Başlıca Ürünler

	Ürün Adı	2007 Değeri (1000 \$)	Yıllık Büyüme 2003–2007, %	Yıllık Büyüme 2006–2007, %	Dünya İthalatındaki Sıralaması
HS No	Toplam	8 841 569	9	16	89
2710	Petrol ve Bitümenli Minerallerden Üretilen-Ham Hariç-Yağlar	1 260 559	24	-25	64
8703	Binek Otomobilleri, Steysin Vagonlar, Yarış Arabaları	667 656	14	53	71
3004	Tedavi-Koruma İlaçları-Doze Edilmiş, Perakende Satılabilir	448 103	11	16	59
7102	Elmaslar	171 360	5	71	21
7113	Kıymetli Metaller ve Kaplamalarından Mücevherci Eşyası	129 089	5	32	32
8408	Dizel, Yarı Dizel Motorlar-Hava Basıncı ile Ateşlenen, Pistonlu	123 614	21	36	42
2402	Tütün ve Tütün Benzerlerinden Purolar, Sigarillolar, Sigaralar	102 124	5	13	34
8525	Radyo-Telefon, Radyo, Televizyon Vericileri, Televizyon Kamerası	98 379	15	113	87
9999	Başka Yerde Tanımlanmayan Ürünler	92 002	13	20	94
8708	87.01–87.05 Pozisyonlardaki Taşıtların Aksam ve Parçaları	82 352	10	28	82
8502	Elektrojen Grupları, Rotatif Elektrik Konvertisörleri	79 841	14	79	50
0102	Canlı Sığırlar	77 414	-10	-11	14
1001	Buğday, Çavdarla Karışık Buğday	75 320	10	187	71
0406	Peynir ve Lor	74 861	3	14	32

8471	Otomatik Bilgi İşlem Makinaları, Üniteleri	70 203	10	13	88
4802	Sıvanmış Kâğıt ve Karton; Perfore Edilmiş Kart ve Şeritler	65 021	13	43	55
2106	Tarifenin Başka Yerinde Belirtilmeyen Gıda Müstahzarları	59 318	16	21	64
0402	Süt ve Krema-Yoğunlaştırılmış veya Tadlandırılmış	59 189	7	20	47
0201	Sığır Etleri (Taze, Soğutulmuş)	58 045	29	21	27
4407	Uzunlamasına Kesilmiş, Biçilmiş Ağaclar: 6 mm'den Kalın	57 944	6	34	60
3002	İnsan Kanı, Serum ve Diğer Kan Fraksiyonları, Aşı, Toksin vb	57 621	21	48	56
4011	Kauçuktan Havalı Yeni Dış Lastikler	55 672	11	49	83
3901	Etilen Polimerleri (İlk Şekillerde)	55 038	41	164	83
9018	Tıp, Cerrahi, Dişçilik, Veterinerlik Alet ve Cihazları	54 860	2	5	77
7214	Demir-Çelik Çubuklar-Sıcak Haddeli, Döğülmüş, Burulmuş, Çekilmiş	54 790	73	435	60
6204	Kadın, Kız Çocuklarına Ait Takım Elbise, Ceket, Elbise, Etek vb	50 312	6	10	53
8704	Eşya Taşımaya Mahsus Motorlu Taşıtlar	48 191	21	87	120
8501	Elektrik Motorları, Jeneratörler	47 294	20	29	61
8443	Matbaacılığa Mahsus Baskı Makinaları, Yardımcı Makinalar	46 073	29	213	67
1005	Mısır	45 123	16	87	62
0901	Kahve	44 928	34	42	46
4810	Bir veya İki Yüzü Kaolin, İnorganik Madde Sıvanmış Kâğıtlar	44 722	16	41	66
2208	Etil Alkol-Tağyir Edilmemiş-Derece % 80'den Az; Alkollü İçkiler	42 982	7	32	53
8528	Televizyon Alıcıları (Kombine Olsun Olmasın)	42 012	1	18	71
8536	Gerilimi 1000 Voltu Geçmeyen Elektrik Devresi Teçhizatı	41 863	11	44	77
6211	Spor Kıyafetleri, Kayak, Yüzme Kıyafetleri vb Giyim Eşyası	39 935	9	20	30
8507	Elektrik Akümülatörleri, Separatörleri	39 144	32	106	57
8418	Buzdolapları, Dondurucular, Soğutucular, Isı Pompaları	38 558	7	23	91
8517	Telli Telefon-Telgraf İçin Elektrikli Cihazlar	37 893	8	44	112

Kaynak: ITC calculations based on COMTRADE statistics

Tablo 15. Lübnan'ın İhracat Yaptığı İlk 20 Ülke (1000 Dolar)

Partner Ülke	Lübnan'ın 2007 Yılı İhracatı	Partner Ülke ile 2007 yılı Ticaret Dengesi	Lübnan'ın İhracatındaki Büyüme 2003-2007, %	Lübnan'ın İhracatındaki Büyüme 2006-2007, %	Partner Ülkenin Dünya İthalatındaki Sırası
Toplam	1 632 121	-7 209 448	15	43	
İsviçre	303 478	-20 713	16	81	22
Suudi Arabistan	213 947	-77 876	20	41	33
Türkiye	116 014	-277 203	8	-7	20
ABD	110 106	-715 914	5	19	2
Ürdün	104 675	-3 477	20	31	77
Birleşik Krallık	75 111	-371 035	34	125	6
Fransa	61 739	-915 479	19	44	7
Belçika	49 299	-236 827	10	46	10
Yunanistan	42 944	-22 764	33	112	39
Almanya	41 503	-591 566	8	69	3
İtalya	39 953	-964 860	1	31	8
Hollanda	38 624	-210 687	40	48	9
Güney Kore	33 051	-109 311	51	85	14
Yemen	32 357	30 786	66	286	91
Pakistan	27 742	14 440	138	37	54
Gana	25 320	19 934	26	35	95
Fas	24 006	-2 129	39	18	55
Güney Kıbrıs Rum K.	23 347	-15 605	6	8	90
Çin	18 621	-680 101	30	117	4
Tunus	15 447	9 042	28	66	67

Kaynak: ITC calculations based on COMTRADE statistics

2007 yılında Türkiye (% 7,1), Lübnan'ın başlıca ihraç pazarları arasında İsviçre (% 18,6) ve Suudi Arabistan'dan (% 13,1) sonra 3. sıraya yükselmiştir. ABD (% 6,7), Ürdün (% 6,4) ve Birleşik Krallık (% 4,6) ise Lübnan için diğer önemli ihraç pazarlarıdır.

Tablo 16. Lübnan'ın İthalat Yaptığı İlk 20 Ülke (1000 Dolar)

Partner Ülke	Lübnan'ın 2007 Yılı İthalatı	Partner Ülke ile 2007 yılı Ticaret Dengesi	Lübnan'ın İthalatındaki Büyüme 2003-2007, %	Lübnan'ın İthalatındaki Büyüme 2006-2007, %	Partner Ülkenin Dünya İhracatındaki Sırası
Toplam	8 841 569	-7 209 448	9	16	
İtalya	1 004 813	-964 860	7	3	6
Fransa	977 218	-915 479	1	27	5
ABD	826 020	-715 914	30	-12	3
Çin	698 722	-680 101	14	40	2
Almanya	633 069	-591 566	-7	3	1
Birleşik Krallık	446 146	-371 035	5	17	8

Türkiye	393 217	-277 203	22	63	33
İsviçre	324 191	-20 713	11	37	20
Japonya	303 099	-297 911	15	82	4
Suudi Arabistan	291 823	-77 876	265	-15	18
Belçika	286 126	-236 827	1	20	9
Hollanda	249 311	-210 687	10	16	7
Brezilya	226 007	-211 123	42	27	22
İspanya	210 536	-196 672	-1	22	16
Rusya Fed.	196 349	-187 406	4	38	12
Güney Kore	142 362	-109 311	15	58	11
Romanya	124 218	-118 274	16	-13	53
Tayland	113 130	-110 672	20	49	24
Ürdün	108 152	-3 477	19	44	93
Danimarka	97 601	-95 752	16	59	34

Kaynak: ITC calculations based on COMTRADE statistics

İtalya (% 11,4), Fransa (% 11,1), ABD (% 9,3), Çin (% 7,9) ve Almanya (% 7,2) Lübnan'ın ithalatını gerçekleştirdiği başlıca tedarikçileridir.

TÜRKİYE İLE LÜBNAN ARASINDAKİ EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLER

Türkiye ile Lübnan arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin henüz istenen düzeye ulaşmadığı ancak son yıllarda imzalanan ticareti kolaylaştırıcı anlaşmaların ve gerçekleştirilen karşılıklı ziyaretlerin etkisiyle ticari ilişkilerde canlanma yaşandığı görülmektedir. İki ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin yasal çerçevesini ve altyapısını oluşturan başlıca protokoller aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 17. Türkiye-Lübnan Arasında İmzalanan Anlaşma ve Protokoller

Anlaşma/Protokol	İmza Tarihi
Ticari, Ekonomik, Sınai, Teknik ve Bilimsel İşbirliği Anlaşması	10.10.1991
Hava Ulaştırma Anlaşması	16.09.1947
Turizm İşbirliği Anlaşması	18.09.1968
Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması	19.12.1994
Denizcilik Anlaşması	19.12.1994
Tarım Alanında İşbirliği Protokolü	12.05.2004
Bayındırlık İşleri ve Doğal Afet Zararlarının Azaltılması Konusunda Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Protokolü	12.05.2004
Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması	12.05.2004
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	12.05.2004

Kaynak: T.C. Beyrut Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Lübnan Ülke Raporu, Mart 2007.

2004 yılında imzalanan “Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması” her iki ülkede de onaylanarak 4 Ocak 2006 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir. “Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması” da onay süreci tamamlanarak, Ağustos 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

1991 tarihinde imzalanan “Ticari, Ekonomik, Sınai, Teknik ve Bilimsel İşbirliği Anlaşması” uyarınca oluşturulan Türkiye-Lübnan “Karma Ekonomik Komisyonu” (KEK) ilk toplantısını 14–17 Nisan 1993 tarihleri arasında Beyrut'ta yapmıştır. İkinci toplantı 5–6 Haziran 2006

tarihinde Ankara’da yapılmış olup, KEK protokolü iki ülke Başbakanları huzurunda imzalanarak yürürlüğe girmiştir. Protokol kapsamındaki konular, 2006 Temmuz ayında başlayan İsrail savaşı sonrasındaki istikrarsızlık nedeniyle tam olarak henüz hayata geçirilememiştir.

Lübnan’ın Ocak 2002’de Avrupa Birliği ile “Euro-Med” Ortaklık Anlaşması’nı parafe etmesinin ardından, AB ile Gümrük Birliği kapsamındaki yükümlülükler de dikkate alınarak, Lübnan ile bir Serbest Ticaret Anlaşması (STA) imzalanması önerilmiş olup; dördüncü tur STA müzakereleri 3-4 Haziran 2006 tarihlerinde Ankara’da yapılmıştır. Beşinci tur görüşmeler 2006 yılı yaz döneminde başlayan İsrail-Lübnan Savaşı ve bunun devamında ülkede ortaya çıkan iç karışıklıklar sebebiyle, öngörülen tarihte (Eylül 2006) gerçekleştirilememiştir. Ağustos 2008’de Lübnan’da yeni hükümetin kurularak güvenoyu almasının ardından siyasi gerginliklerin çözüme kavuşma yoluna girmesiyle beşinci tur müzakereler 12-13 Ocak 2009 tarihlerinde Beyrut’ta gerçekleştirilmiştir. 2009 yılında müzakerelerin tamamlanması öngörülmektedir.

Türkiye’nin Lübnan’a ihracatındaki artış oranı 2007 yılında % 63,4, 2008 yılında ise % 69,1 olarak gerçekleşmiştir. 2007 yılında Lübnan’dan gerçekleştirilen ithalat % 8,4 azalırken, 2008 yılında % 54,1 oranında artış kaydetmiştir. Böylece 2005 yılından itibaren artmakta olan Türkiye lehine dış ticaret fazlası 2008 yılında 486 Milyon Dolar’a, iki ülke arasındaki ticaret hacmi de 843 Milyon Dolar’a yükselmiştir.

Tablo 18. Türkiye ile Lübnan Arasındaki Ticaretin Yıllar İtibarıyla Görünümü (ABD Doları)

Yıl	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi	Dış Ticaret Hacmi
1995	159 410 746	19 968 637	139 442 109	179 379 383
1996	182 814 318	27 467 239	155 347 079	210 281 557
1997	199 641 352	35 298 792	164 342 560	234 940 144
1998	156 127 821	29 021 372	127 106 449	185 149 193
1999	161 748 814	11 071 839	150 676 975	172 820 653
2000	129 265 357	22 178 051	107 087 306	151 443 408
2001	183 880 319	26 023 808	157 856 511	209 904 127
2002	187 338 865	41 921 848	145 417 017	229 260 713
2003	148 126 379	71 709 789	76 416 590	219 836 168
2004	234 400 760	147 355 049	87 045 711	381 755 809
2005	195 910 086	144 973 357	50 936 729	340 883 443
2006	240 598 967	126 685 217	113 913 750	367 284 184
2007	393 216 671	116 013 734	277 202 937	509 230 405
2008	665 041 143	178 780 530	486 260 613	843 821 673
2008*	172 654 251	64 748 042	107 906 209	237 402 293
2009*	195 316 989	25 700 507	169 616 482	221 017 496

* Ocak-Nisan dönemi

Kaynak: DTM İstatistikleri

İhracat

Türkiye ile Lübnan arasındaki ticaret, 2007 yılında Lübnan'da yaşanan olumsuz gelişmelere karşın önemli bir artış kaydetmiştir. Bu olumlu değişim, Lübnan'a olan ihracatımızda son 10 yılın en yüksek artışının gerçekleşmesinden kaynaklanmıştır. Lübnan ekonomisinde, Temmuz Savaşı ve sonrasında yaşanan siyasal istikrarsızlıklar nedeniyle, talep daralması yaşandığı ve Lübnan'ın AB ve Körfez ülkeleri ile komşu ülkeler dâhil Arap ülkeleriyle Serbest Ticaret Anlaşmalarının (STA) yürürlüğe girmesine karşın, Türkiye ile STA'nın henüz imzalanmamış olduğu bir dönemde yaşanan bu gelişme, Türk malları açısından pazardaki potansiyelin olumlu bir trende girdiğine işaret etmektedir. Nitekim 2008 yılı ihracatımızda da bu artış trendi hızlanarak devam etmiş ve ihracattaki artış oranı % 69,1 olarak gerçekleşmiştir.

2008 yılında Türkiye'nin Lübnan'a en fazla ihraç ettiği ürün, toplam ihracattan aldığı % 25,4 pay ile petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar olmuştur. Bu ürünün ihracatında bir önceki yıla kıyasla % 32,6 artış yaşandığı dikkat çekmektedir. Türkiye'nin Lübnan'a ihraç ettiği ve 2008 yılında büyük bir artış kaydeden diğer bir önemli ürün grubu ise toplam ihracattan aldığı % 24,7 payla demir/çelik çubuklardır. Otomobil, steysin vagonlar ve yarış arabaları ihracatı 2008 yılında 1,5 kat artmış, Lübnan'a toplam ihracatımız içindeki payı ise % 2 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 19. Türkiye'nin Lübnan'a İhraç Ettiği İlk 40 Ürün (ABD Doları)

		2006	2007	2008
HS No	Toplam	240 598 967	393 216 671	665 041 143
2710	Petrol Yağları ve Bitümenli Minerallerden Elde Edilen Yağlar	35 311 679	127 343 774	168 824 359
7214	Demir/Çelik Çubuklar (Sıcak Haddeli, Dövülmüş, Burulmuş, Çekilmiş)	152 754	31 669 924	164 025 314
8703	Otomobil, Steysin Vagonlar, Yarış Arabaları	8 376 716	5 244 223	13 146 965
6204	Kadın/Kız Çocuk İçin Takım, Takım Elbise, Ceket vs.	4 869 034	12 513 837	10 836 142
0302	Balık (Taze/Soğutulmuş)	4 155 232	6 762 677	9 703 477
7216	Demir/Alaşımız Çelikten Profil	2 510 812	2 698 941	9 701 406
1905	Ekmek, Pasta, Kek, Bisküvi vs. ile Boş İlaç Kapsülü Mühür Güllacı vs.	8 365 409	8 044 775	9 325 839
6206	Kadın/Kız Çocuk İçin Gömlek, Bluz, vs.	2 788 795	7 918 295	8 381 214
3923	Eşya Taşıma Ambalajı İçin Plastik Mamulleri, Tıpa, Kapak, Kapsül	2 332 046	4 176 256	8 130 345
7113	Kıymetli Metaller ve Kaplamalarından Mücevherci Eşyası	4 450 137	4 684 763	6 568 832
2402	Tütün/Tütün Yerine Geçen Maddelerden Purolar, Sigarillolar ve Sigaralar	1 640 268	1 761 182	6 139 447
0104	Koyun ve Keçiler	3 269 301	0	5 174 172
1806	Çikolata ve Kakao İçeren Diğer Gıda Müstahzarları	2 687 655	3 619 038	4 899 092
5801	Kadife, Pelüş ve Halkalı (Tırtıl Mensucat)	2 219 525	2 675 200	4 890 542
0713	Kuru Baklagiller (Kabuksuz) (Taneleri)	5 704 734	4 407 616	4 884 824

	İkiye Ayrılmış)			
0802	Diğer Kabuklu Meyveler (Taze/Kurutulmuş) (Kabuğu Çıkarılmış/Soyulmuş)	3 638 203	2 798 753	4 723 877
5402	Sentetik Lif İpliği (Dikiş İpliği Hariç) (Toptan)	3 496 268	3 714 893	4 541 353
5407	Sentetik İplik, Monofil, Şeritlerle Dokumalar	2 516 112	3 149 601	4 490 682
8418	Buzdolapları, Dondurucular, Soğutucular, Isı Pompaları	2 521 435	3 392 025	4 428 612
9303	Diğer Ateşli Silahlar	464 431	1 907 178	4 408 929
5509	Sentetik Devamsız Liftten İplik (Dikiş Hariç) (Toptan)	2 982 782	3 313 401	4 260 754
7310	Demir-Çelik Tanklar, Varil, Fıçı, Kutular (Hacmi < 300 lt)	445 113	2 622 149	3 961 071
6109	Tişört, Fanila, Diğer İç Giyim Eşyası (Örme)	2 095 674	3 380 002	3 755 632
3917	Plastikten Tüpler, Borular, Hortumlar; Conta, Dirsek, Rakor vb	1 545 276	2 118 744	3 644 946
8450	Çamaşır Yıkama Makineleri	1 666 407	2 077 051	3 616 179
5702	Dokunmuş Halılar, Yer Kaplamaları (Kilim, Sumak, Karaman vb)	379 978	858 343	3 612 772
7210	Demir/Çelik Yassı Mamul, Kaplı, Sıvanmış (600 mm'den Geniş)	2 709 470	3 963 333	3 334 255
8504	Elektrik Transformatörleri, Statik Konvertisörler, Endüktörler	1 764 368	2 733 654	3 305 442
2102	Mayalar, Cansız Diğer Tek Hücreli Mikroorganizmalar	3 137 392	3 629 796	3 295 923
2515	Mermer ve Traverten, Ekosin Su Mermeri, Kireçli Taşlar	1 904 805	1 820 421	3 287 872
1516	Hayvansal ve Bitkisel Yağlar vb. Fraksiyonları	490 902	206 428	3 219 400
8415	Klima Cihazları-Vantilatörlü, Isı, Nem Değiştirme Tertibatlı	1 350 705	2 598 649	3 139 248
9403	Diğer Mobilyalar vb. Aksam, Parçaları	1 657 394	2 138 733	3 023 766
7306	Demir/Çelikten Diğer Tüpler, Borular, İçi Boş Profiller	2 963 736	3 839 232	2 898 713
6809	Alçıdan, Alçı Esaslı Bileşiklerden Eşya (Levha, Pano, Karo vb)	1 130 115	1 588 672	2 851 927
8528	Televizyon Alıcıları, Video Monitörleri ve Projektörler	1 854 869	1 213 214	2 834 995
6110	Kazak, Süveter, Hırka, Yelek vb. Eşya (Örme)	2 199 088	1 699 356	2 812 538
6114	Diğer Giyim Eşyası (Örme)	560 931	875 272	2 793 743
2836	Karbonat; Peroksikarbonat; Amonyum Karbonat İçeren Ticari Amonyum Karbonat	2 030 990	1 720 540	2 757 781
1902	Makarnalar	2 257 864	1 986 361	2 698 980

Kaynak: DTM İstatistikleri

İthalat

2008 yılında Türkiye'nin Lübnan'dan ithal ettiği ürünlerin başında -2007 yılında da olduğu gibi- ithalatı bir önceki yıla kıyasla % 54,6 artan ve toplam ithalattan % 63,3 pay alan demir/çelik döküntü ve hurdaları gelmektedir. Türkiye'nin Lübnan'dan ithalatında ikinci önemli ürün % 22,4 pay ile yine difosfor pentaoksit, fosforik asit ve polifosforik asitler olurken; diğer başlıca ithal ürünleri ise plastikten tüpler ve borular (% 5,4) ile koyun ve kuzuların ham derileridir (% 2,1).

Tablo 20. Türkiye'nin Lübnan'dan İthal Ettiği İlk 40 Ürün (ABD Doları)

		2006	2007	2008
HS No	Toplam	126 685 217	116 013 734	178 780 530
7204	Demir/Çelik Döküntü ve Hurdaları, Bunların Külçeleri	80 720 320	73 176 561	113 113 749
2809	Difosfor Pentaoksit; Fosforik Asit ve Polifosforik Asitler	17 195 715	17 636 803	40 002 873
3917	Plastikten Tüpler, Borular, Hortumlar; Conta, Dirsek, Rakor vb	622 736	3 496 812	9 612 612
4102	Koyun ve Kuzuların Ham Derileri	5 849 524	5 882 333	3 752 420
4101	Sığır ve At Cinsi Hayvanların Derileri-Ham	2 901 576	2 682 798	2 143 606
5101	Yün ve Yapağı (Kardesiz/Taranmamış)	4 123 045	1 628 978	1 769 424
1001	Buğday ve Mahlût	0	0	1 413 360
4823	Diğer Ölçüsüne Göre Kesilmiş Kâğıt vb; Kâğıt Esaslı Eşyalar	83 446	1 218 497	1 411 979
3103	Fosfatlı Mineral/Kimyasal Gübreler	1 510 316	2 834 373	971 370
8901	Yolcu Gemileri, Gezinti Gemileri, Feribotlar, Yük Gemileri, Mavnalar	0	0	750 000
6204	Kadın/Kız Çocuk İçin Takım, Takım Elbise, Ceket vs.	146 578	263 083	517 841
4103	Diğer Ham Deriler	759 552	1 064 828	488 906
0504	Hayvan Bağırsak, Mesane ve Midesi (Taze/Soğutulmuş/ Dondurulmuş vs.)	939 617	623 398	314 734
4901	Kitap, Broşür, Risale vb. Matbua	124 279	79 562	271 057
7806	Kurşundan Diğer Eşya	192 434	149 999	216 858
4105	Koyun ve Kuzuların Dabaklanmış Derileri	32 500	57 454	173 055
9405	Diğer Aydınlatma Cihazları, Lambalar, Işıklı Tabela, Plaka vb.	22 347	34 739	154 259
8438	Yiyecek/İçecek Sanayinde Kullanılan Makine ve Cihazlar	81 010	0	137 985
4802	Sıvanmamış Kâğıt ve Karton (Perfore Edilmemiş Kart ve Şeritler)	0	109 474	118 605
3215	Matbaa, Yazı, Çizim ve Diğer Mürekkepler	0	0	107 822
7602	Alüminyum Döküntü ve Hurdaları	0	310 429	97 130
9102	Kol, Cep ve Diğer Saatler (9001 Hariç)	0	0	90 897
2620	Metalleri/Metal Bileşiklerini İçeren Küller ve Kalıntılar	0	31 533	84 102
8523	Ses ve Diğer Fenomenleri Kaydetmek İçin Disk, Bant, Katı Hal Kalıcı Depolama Aygıtı	4 320	24 024	69 201
3303	Parfümler ve Tuvalet Suları	5 666	26 546	65 084
0807	Kavunlar (Karpuzlar Dâhil) ve Papaya	0	0	61 094

	(Taze)			
4803	Tuvalet-Temizlik Kâğıtları	165 799	19 017	60 502
0713	Kuru Baklagiller (Kabuksuz) (Taneleri İkiye Ayrılmış)	11 684	0	58 786
8465	Ağaç, Mantar, Kemik, Sert Kauçuk, Plastik vb. İşleme Makineleri	0	0	53 525
3921	Plastikten Diğer Levhalar, Yaprak, Pelikül, Varak ve Lamalar	52 365	27 226	50 804
0805	Turunçgiller (Taze/Kurutulmuş)	0	0	43 185
7601	İşlenmemiş Alüminyum	0	80 612	42 226
4806	Bitkisel Parşömen, Yağ Geçirmez Kâğıt, Aydinger, Kristal Kâğıt	0	0	41 451
1806	Çikolata ve Kakao İçeren Diğer Gıda Müstahzarları	52 208	29 286	37 607
9018	Tıp, Cerrahi, Dişçilik, Veterinerlik Alet ve Cihazları	0	25 585	35 855
3926	Plastikten Diğer Eşya	1 295	4 621	35 502
7308	Demir/Çelikten İnşaat ve Aksamı	0	476	33 935
3204	Sentetik Organik Boyayıcı Maddeler	0	683	28 563
5903	Plastik Emdirilmiş, Sıvanmış, Kaplanmış Mensucat	0	0	27 913
4810	Bir/iki Yüzü Kaolin, İnorganik Madde Sıvanmış Kâğıtlar	0	37 064	26 961

Kaynak: DTM İstatistikleri

Tablo 21. Lübnan'da 2009 Yılında Düzenlenmesi Planlanan Fuarlar

Fuar Adı	Tarih	Şehir	Konu	Organizatör Firma
Project Lebanon - Rebuild Lebanon - International Exhibition for Construction Technology, Building Materials & Equipment and Environment for Lebanon and the Middle East (Bireysel Katılım)	2-5 Haziran 2009	Beyrut	Yapı Teknolojileri ve Makineleri, İç Dizayn	IFP - International Fairs & Promotions s.a.l., planetfair GmbH & Co. KG www.ifpexpo.com
Joallierie Liban - International Jewellery and Watches Exhibition (Bireysel Katılım)	Temmuz 2009	Beyrut	Saat, Mücevher	IFP - Int. Fairs & Promotions www.ifpexpo.com

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı

<http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&vayinID=1341&icerikID=1455&dil=TR>

EKONOMİK VE SİYASİ ENTEGRASYONLARA ÜYELİK

Arap Para Fonu (Arab Monetary Fund, AMF)

1977 yılında, 20 Arap ülkesi tarafından Dubai'de kurulmuştur. Arap ülkelerinin ekonomilerinin gelişmesine yardımcı olmak ve Arap ülkeleri arasındaki ticaretin gelişmesini

ve kolaylaşmasını sağlamak amacı ile faaliyetlerini sürdürmektedir. Ödemeler dengesi açıklarının finansmanı için üyelerine kredi verebilmektedir. Ayrıca Arap parası olan dinarın gelişmesine yönelik çalışmalarla birlikte tek Arap parasının kurulması ve Arap finans piyasalarının geliştirilmesi için de çaba sarf etmektedir.

<http://www.amf.org.ae>

Arap Devletleri Ligi (League of Arab States)

Arap Ligi olarak bilinen organizasyon, Arap devletleri arasındaki ilişkileri güçlendirmek ve tüm Arap ulusunun yararına olan politikaların koordinasyonunu sağlamak amacıyla 1945 yılında kurulmuştur. 1993 yılı itibariyle üye sayısı 22'dir. Birleşmiş Milletler Genel Meclisi'nde gözlemci statüsü taşıyan Lig'in ana merkezi Kahire'dedir. Arap Ligi, yaşanan çok sayıda bölgesel anlaşmazlıkta aracı görevini yürütmüş, ayrıca İsrail'in Arap boykotu sırasında da gözlemci görevinde bulunmuştur. Lig, Irak'ın ulusal barışı sağlama çabalarını desteklemektedir. Bu konuda 2006 yılının ortalarında Arap Ligi'nin Mısır'da bir konferans düzenleme girişimleri olmuş, fakat konferans ileriki bir tarihe ertelenmiştir.

Arap Ligi Konseyi'nde oybirliğiyle alınan kararların tüm üyeleri bağladığı, fakat çoğunluk kararlarının sadece o yönde oy kullanan ülkeleri bağladığı bir oylama sistemi yürütüldüğü için Arap Ligi verimsiz olduğu yönünde eleştiriler almaktadır. İsrail-Filistin tarafları arasındaki ihtilaf gibi Arap dünyası içinde yaşanan bölünmeler de, örgütün etkinliğini olumsuz etkilemiştir. 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren ABD ve İngiltere'nin Irak üzerinde izlemiş olduğu politikalar Arap dünyasında fikir ayrılıklarına ve önemli gerginliklere yol açmıştır.

<http://www.arableagueonline.org>

LÜBNAN PAZARI İLE İLGİLİ BİLGİLER

Lübnanlı alıcılar ve tüketiciler son derece bilinçli olup, uluslararası ticareti iyi bilmektedir. Pazarda etnik ve dinsel yapısı ile yakın tarihinin yarattığı alışkanlık ve bağlantılar nedeniyle Avrupa menşeli kalite ve marka güveni sağlamış ürünleri tüketme alışkanlığı yaygındır. Bunda I. Dünya Savaşı sonrasında uzun süre Fransız mandasında kalmış olmasının yanı sıra, liberal bir piyasa yapısı ile demokratik bir siyasal yapının olmasının da önemli etkisi bulunmaktadır. Bu noktada müşteri memnuniyeti ve ülke imajını ön plana çıkararak, ortaya çıkabilecek sorunlarla yakından ilgilenmek ve Türk mallarının kalitesi ve imajı ile ilgili bilgiler vererek tüketicilerin güvenini kazanmak son derece önemlidir. Türk malları için "Avrupa kalitesinde makul fiyat" imajı oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Lübnan'a mal ithalatında "münhasır temsilcilik (exclusive agency)" uygulamasının bulunması ve pazarın çok büyük olmaması nedeniyle, ithalatın çok büyük kısmını yüzlerce ürünün ithal hakkını elinde bulunduran büyük sermaye sahibi gruplar yapmaktadır. Başka bir deyişle Lübnan'da sanayi de pek fazla olmadığı için bir anlamda "ithalatçı holdingler" büyük bir etkinliğe sahiptir. Büyük şehirlerde başlıca süpermarketler bulunmakta olup, gıda ürünleri açısından da küçük market ve bakkallar başlıca dağıtım kanallarıdır.

Ayrıca Lübnan pazarı, son iki yılda yaşanan siyasi krizin olumsuz etkileri bir yana bırakıldığında, Orta Doğu Arap ülkeleri ve Afrika Pazar için bir çeşit vitrin işlevi gördüğü için, reklâm ve tanıtım faaliyetlerinin büyük etkisi bulunmaktadır. Lübnanlı firmalarla birebir temas ve görüşmelerde bulunulması da son derece avantajlıdır. Lübnan'daki ithalatçı

gruplar, birden fazla ülke menşeli çok çeşitli marka ve ürünü pazarladıklarından, Türk mallarını satan Lübnanlı firmalarla kurulacak ilişkiler de önem taşımaktadır.

2006 yılı Temmuz ayında Lübnan ile İsrail arasında yaşanan 34 günlük savaşa ve yaklaşık 2 aydan fazla İsrail tarafından Lübnan'a uygulanan hava, deniz ve kara ablukası nedeniyle ticaretin durmasına ve ardından Lübnan'daki taraflar arasında başlayan siyasal gerginlik nedeniyle ülkenin büyük bir istikrarsızlık yaşamasına rağmen Türkiye'nin Lübnan'a ihracatı son 2 yılda ikiye katlanmış, pazar payı da artmıştır.

Tablo 22. Lübnan'da İş Yapma Prosedürleri (2008)

Şirket Kurma	
Prosedür Sayısı	5
Maliyet (% Kişi Başına GSMH)	88
İnşaat İzni	
Prosedür Sayısı	20
Süre (gün)	211
Maliyet (% Kişi Başına GSMH)	218
Vergi Oranı	
Toplam Vergi Oranı (karın %'si)	36
Kurumlar Vergisi Oranı	15
İthalat	
İthalat Dokümanları (sayı)	7
İthalat Süresi (gün)	38
İthalat Maliyeti (ABD\$, konteynır başına)	1 073
Emlak Kaydı	
Prosedür sayısı	8
Maliyet (Emlak bedelinin %'si)	6

Kaynak: Euromonitor International based on the World Bank

Dava Açma Prosedürü

Lübnan mahkemelerinde davaların sonuçlandırılması 3-4 yıl sürebilmektedir. Bundan dolayı firmaların garantili yöntemlerle ticaret yapması tavsiye edilmektedir. Dava sürecinin uzunluğu nedeniyle davaya başlanmadan önce anlaşmazlık konusu olan sözleşmenin % 3'ü kadar bir tutar bankada bloke edilmekte ve mahkeme masrafları bu tutardan karşılanmaktadır. Ayrıca anlaşmazlık konusu sözleşmenin noterde tasdik ettirilmesi gerekmektedir. Bu işlem anlaşma tarihinden itibaren 1 ay içinde yapılırsa sözleşme tutarının % 0,3'ü, daha sonraya bırakılırsa % 3'ü oranında ücret alınmaktadır.

Lübnan'da Yabancı İşçi Çalıştırılması

Lübnan'da uygulanan asgari ücret 350 000 LL (yaklaşık 230 Dolar) olup, haftalık çalışma saati 48 saat ve yıllık izin hakkı 15 gündür. Ayrıca yabancı işçilerden çalışma izni için gelirine bakılmaksızın yıllık bazda aşağıdaki makdu ücretler talep edilmektedir:

- Üst yöneticilerden; 1 800 000 LL (1 194 Dolar)
- Teknik personelden; 960 000 LL (637 Dolar)
- İşçilerden; 480 000 LL (318 Dolar)
- Evde çalışan hizmetçilerden; 240 000 LL (159 Dolar)

Diğer taraftan, yabancı bir firma Lübnan'da işçi çalıştırmak istediğinde çalıştıracağı işçinin kendi ülkesinde sigortalı olduğunu belgeleyebilir ise; Lübnan'da tekrar sigorta yaptırmasına gerek bulunmamaktadır. İşçinin herhangi bir sigorta kapsamında olmaması halinde ise Lübnan'da sigortalanması zorunludur. Suriyeli işçiler ülkeye girerken pasaport veya kimliklerine "çalışamaz" damgası vurulmadığından, otomatik olarak legal işçi statüsü kazanmakta, çok düşük ücretlerle (günlük ortalama 10 Dolar) çalışan bu işçiler zaman zaman firmalarca muvakkat statüde istihdam edilmekte ve böylece sigorta primi ödenmesinden kaçınılmaktadır.

Ayrıca, Lübnan'da herhangi bir iş dalında temsilcilik açmak suretiyle bu ülkede uzun süre kalmayı planlayan firmaların getirecekleri personeli kendi ülkelerinde sigortalı olsalar dahi yeniden sigorta ettirmeleri mecburi olup; bu durumda çalışanın aylık ücretinin % 23,5'i sigorta primi kesintisine esas teşkil etmektedir.

Ofis Açma Prosedürü ve Maliyeti

Lübnan'da faaliyette bulunmak isteyen yabancı firmalar şube (branch) veya temsilcilik bürosu açabilmektedirler. Şubeler her türlü ekonomik faaliyette bulunma hakkına sahipken, temsilcilik büroları sadece ürün pazarlaması veya halkla ilişkiler gibi ticari olmayan alanlarda faaliyette bulunabilmektedir. Her iki kuruluş için de Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı'ndan faaliyet izni alınması zorunludur. Başvuruda istenen belgeler ise aşağıda sıralanmaktadır:

- Şube/temsilcilik müdürü veya avukat tarafından imzalanmış başvuru yazısı.
- Ticaret Odası, Lübnan Büyükelçiliği ve Lübnan Dışişleri Bakanlığı tarafından tasdiklenmiş firma kuruluş anlaşması (Yeminli tercüme bürosunda Arapça'ya tercüme ettirilmeli ve Adalet Bakanlığı'nda tasdik ettirilmelidir).
- Yönetim Kurulu veya benzer bir organ tarafından alınan büro/temsilcilik açma ve müdür atamasına dair kararlar (Başvuru yazısında olduğu gibi 4 aşamalı tercümeli ve tasdikli olmalıdır).
- Lübnan'da yerleşik bir noterden alınmış imza yetkisi.

İlgili birimin başvuruyu 7 gün içinde inceleyerek uygun görüldüğünü bildirmesinin ardından 1 800 000 LL (yaklaşık 1 200 Dolar) tutarında kayıt ücreti Maliye Bakanlığı'na yatırılır. Makbuzun bir örneğinin Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı'nın Ticaret Departmanı'na verilmesini müteakip yetkililer, 10 gün içinde firmanın Resmi Gazete'de yayınlanmasını sağlayacak belgeyi (notice) verir. İlanın Resmi Gazete'de yayınlanmasına dair ücretin ödendiğini gösteren belgenin Ticaret Departmanına verilmesinden sonra ise belgenin aslı (notice) firmaya teslim edilir. Resmi Gazete'de yayın ücreti satır başına 5 000 LL'dir (yaklaşık 3,3 Dolar). Buna tercüme ve resmileştirme ücreti de eklenmektedir.

Orijinal belgenin (notice) alınmasını müteakip şubenin Beyrut Ticaret Sicili'ne işlenmesi gerekmektedir. Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı'na sunulan belgelerin tasdikli tercümesinin bu birime de verilmesi gerekmektedir. Ticari kaydın yapılması için talep edilen ücret 900 000 LL (yaklaşık 600 Dolar) olup; temsilcilik açılabilmesi için ticari kayıt yaptırmaya gerek bulunmamaktadır. Temsilcilikler ticari faaliyette bulunamadıkları için vergiden muaftır. Şubeler ise % 15 gelir vergisine tabidir. Ayrıca şube açma prosedürü için talep edilen

ortalama ücret (masraflar ve avukatlık ücreti) 3 000 Dolar olup, temsilcilik için 1 500 Dolar'dır (Detaylı bilgi için: www.idal.com.lb).

Lübnan'da Yatırım İmkanları

Ülkede enerji, toprak ve işgücü maliyetlerinin yüksek olması ve pek çok ülke ile Serbest Ticaret Anlaşması imzalanmış olması nedeniyle sanayi yatırımları için Lübnan uygun bir tercih olarak görülmemektedir. Ancak, Lübnan'ın Orta Doğu'nun en önemli turizm merkezlerinden biri olması dolayısıyla ülkedeki turizm yatırımları son yıllarda artmaktadır. Lübnan'da yapılacak yatırımlara bölgeler itibarıyla değişik teşvikler verilmektedir (Detaylı bilgi için: Investment Development Authority of Lebanon www.idal.com.lb).

Tarife Dışı Engeller

Lübnan tarafından ithalat ve ihracat ile transit geçişlerde uygulanan tarife dışı engellere ilişkin bilgiler Lübnan Gümrükler Genel Müdürlüğü'nün web sayfasından öğrenilebilmektedir (www.customs.gov.lb).

Pasaport ve Vize İşlemleri

Lübnan'a girişte tüm pasaportlar için vize alınması zorunludur. Diplomatik, Hizmet, Hususi ve Umuma Mahsus Pasaport hamileri vizeye tabidir. Umuma mahsus pasaport hamilerine ayrıca sadece havalimanında olmak üzere sınırda vize ita edilebilmektedir (www.mfa.gov.tr). Ayrıca, Lübnan'a kara yolu ile Suriye'den geçecek kişilerin Suriye vizesini çok girişli almaları gerekmektedir. Nitekim, Lübnan'da Suriye Büyükelçiliği bulunmamaktadır.

Ülkeye Ulaşım

THY İstanbul–Beyrut–İstanbul hattının uçuş programı, 09 Haziran 2009 tarihinden itibaren yeniden düzenlenerek sefer sayısı haftalık 14'e yükseltilmiştir.

Mevcut Uçuş Programı

Sefer No	Günler	Kalkış	Varış
TK1226	Pazartesi, Cuma, Cumartesi	İstanbul 21:45	23:30 Beyrut
TK1227	Salı, Cumartesi, Pazar	Beyrut 06:05	08:00 İstanbul
TK1228	Her gün	İstanbul 23:30	01:15 Beyrut
TK1229	Her gün	Beyrut 03:45	05:40 İstanbul

Tüm saatler yereldir.

Kaynak: www.thy.com

09 Haziran 2009 Tarihinden İtibaren Uçuş Programı

Sefer No	Günler	Kalkış	Varış
TK1226	Her gün	İstanbul 21:45	23:30 Beyrut
TK1227	Her gün	Beyrut 06:05	08:00 İstanbul
TK1228	Her gün	İstanbul 23:30	01:15 Beyrut

LÜBNAN-TÜRKİYE EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLERİNDE YAŞANAN SORUNLAR İLE İKİ ÜLKE ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK ÖNERİLER

Türkiye ile Lübnan arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerde son yıllarda yaşanan sorunların aşılması hususunda önemli mesafeler kaydedilmiştir. Nitekim geçmişte Lübnan gümrüklerinde Türk mallarının geçişi sırasında sorunlar yaşanmış olmasına karşın, hâlihazırda böyle bir ayırıcılık yapılmamaktadır. Mevcut hukuki altyapının ticaret ve yatırım açısından oldukça elverişli olması ve yabancıların faaliyetlerine ilişkin kısıtlamaların bulunmaması da Lübnan'da iş yapmayı kolaylaştırıcı unsurlardır.

Lübnan, coğrafi büyüklük ve nüfus olarak küçük bir ülke görünümünde bulunmasına karşın, ekonomik ve ticari açıdan stratejik bir konumdadır. Lübnan sahip olduğu kalifiye insan gücü ve dünya ölçeğinde (başta ABD, Kanada, Latin Amerika, Avustralya ve Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere) yer alan 15 milyonu aşkın Lübnanlı nüfusun sahip olduğu ekonomik ve ticari ilişkiler ve iş bağlantıları nedeniyle ülkemiz açısından, Orta Doğu'ya nüfuz etmek isteyen Türk firmaları için büyük öneme sahip bulunmaktadır. Lübnan'ın önemini pekiştiren önemli hususlardan biri de ticari, kültürel, siyasi ve görsel açıdan "Orta Doğu'nun Vitriini" olmasıdır.

Lübnan'a her yıl Körfez ülkelerinden gelen çok sayıda turist modayı ve gelişen trendleri buradan takip etmektedir. Bu nedenle bir ürünün Lübnan'da markalaşması ve tanınması, diğer Orta Doğu pazarları açısından da önemli bir imajdır. Diğer taraftan Lübnan'ın alım ve ticaret potansiyeli, Türkiye'nin de sanayi, ekonomik güç ve ihracat potansiyeli göz önüne alındığında Türkiye ile Lübnan arasında yaklaşık 510 Milyon Dolar seviyesine ulaşarak yarım milyar doları aşmış olan ticaret hacminin ilerleyen yıllarda daha da artabilecek bir potansiyele sahip olduğu dikkat çekmektedir.

Lübnan pazarında Türk mallarına karşı yoğun bir ilginin ve kalite imajının bulunduğu tespit edilmekle birlikte, daha fazla tanıtım ve markalaşma faaliyetine ihtiyaç duyulduğu da bir gerçektir. Öte yandan ülkenin iç savaştan çıkmış olması nedeniyle, Lübnan'da altyapı ve imar hizmetleri talebi bulunmaktadır. Türk firmalarının bu alanlardaki deneyimleri dikkate alındığında, özellikle müteahhlik alanında çok sayıda işbirliği imkânı bulunduğu görülmektedir. Bu çerçevede Lübnan pazarına yönelik ihracatımızın ve ticari ilişkilerimizin geliştirilmesi amacıyla aşağıdaki faaliyetlerin önem taşıdığı düşünülmektedir:

1. Ticaret Heyeti ve Alım Heyetleri: Tekstil/hazır giyim, elektrik-elektronik, gıda, ilaç ve müteahhlik alanlarında Lübnan'a yönelik ticaret heyetleri düzenlenmesi, pazara nüfuz edilmesi açısından önem taşımaktadır.
2. Türk Haftası ya da İhraç Ürünleri Etkinlikleri: Lübnanlı tüketicilerin tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinden etkilendiği ve "büyük ülke", "kaliteli ürün" gibi imajları önemsendiği dikkate alındığında, Lübnan'da bu tip tanıtıcı etkinliklerde rol alınması son derece önemlidir.
3. Fuarlara Katılım: Lübnan'da düzenlenen fuarlara, Türkiye'den daha fazla milli katılım sağlanması önem taşımaktadır.

4. Türk Mali İmajını Güçlendirme Stratejisi: İhracata Yönelik Devlet Yardımları kapsamındaki moda-marka, Turquality ve ofis-mağaza destekleri ile tanıtım yardımlarından yararlanarak Türk firmalarının Lübnan'da doğrudan pazarlama ve tanıtım faaliyetlerini yoğunlaştırmaları, Lübnan'da Türk markalarının tanınmasına ve bu etkinin Körfez Bölgesi'ne yayılmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca yaratılan bu imajın kalıcılığının sağlanması da önemli bir husustur.

DEĞERLENDİRME

Lübnanlı yetkililer ülkede yıllardır süregelen güvenlik sorunlarının ekonomi üzerinde ağır bir yük yaratmayacağını belirtmektedirler. Nitekim Lübnan Merkez Bankası Başkanı Riad Salamah, ekonomide parasal kaynaklı bir kriz meydana gelmesi olasılığının şu aşamada bulunmadığı değerlendirmesinde bulunmuştur. Ayrıca konu ile yapılan diğer değerlendirmelerde ise bir gıda kıtlığı oluşması olasılığının bulunmadığı, depolarda yeterince stok bulunduğunu ifade edilmektedir.

Lübnan'ın hâlihazırda Suriye, Ürdün, BAE ve Mısır gibi Arap ülkeleri ile Serbest Ticaret Anlaşmaları ve AB ile yürürlüğe giren bir Ortaklık Anlaşması bulunmaktadır. Bu çerçevede Türkiye ile Lübnan arasında imzalanacak bir Serbest Ticaret Anlaşması ikili ticaretin artırılmasının yanı sıra Türk firmalarının Lübnan'da yapacakları yatırımların da önünü açacaktır.

Bu çerçevede Lübnan'da başta deri, ayakkabı, tekstil/hazır giyim ve ilaç olmak üzere çeşitli alanlarda yatırım imkânları mevcuttur. Bu yatırımlarla Lübnan'ın iyi ekonomik ilişkiler içinde olduğu Suriye, Irak, Körfez ve Afrika ülkelerine de ihracat imkânı elde edilmesi beklenmektedir. Bankacılık, inşaat ve turizm sektörlerinin dışında ilaç, elektrikli ev aletleri ve otomotiv diğer önemli ticari ve sınai işbirliği kalemleri içinde yer almaktadır.

Lübnan'da yol ve bina inşaatı, enerji nakil hatları yapımı, şehir elektrifikasyonu, enerji santrali yapımı, havaalanı, hastahane ve okul inşaatı, içme suyu şebekesi yapımı ve telekomünikasyon alanlarında önemli inşaat projelerinin yürütülmesi ve bu projelerin finansmanı için Dünya Bankası Fonu, İslam Kalkınma Bankası Fonu, Arap Fonu, Kuveyt Fonu ve Suudi Fonu gibi finansman araçlarından destek alınması faydalı görülmektedir.

Lübnan'ın Türkiye'ye coğrafi yakınlığı ve ucuz bir ülke olması göz önüne alındığında turizm alanında da önemli bir işbirliği potansiyeli olduğu düşünülmektedir. Lübnanlılar'ın Tokyo, Pekin, Hong Kong gibi Uzak Doğu'daki bazı noktalara Batı Avrupa bağlantılı yolculuk yaptıkları dikkate alındığında ise THY'nin bu noktalara uçuşlarını tanıtarak birçok Lübnanlı yolcuyu çekmesi mümkün görülmektedir. Ayrıca Mersin ve İzmir'den Beyrut'a hızlı feribot seferleri başlatılması da hem yolcu taşımacılığında hem de mal taşımacılığında fayda sağlayacaktır.

Lübnan'ın Orta Doğu'nun bankacılık merkezi olduğu göz önüne alındığında, Türk bankalarının Lübnan'da şube açmaları ve Lübnan bankalarının da Türkiye'de şube açarak Lübnan ile iş yapan Türk firmalarına teminat mektubu ve kredi imkânı sağlamaları mümkündür.

YARARLI ADRESLER

Türkiye'nin Lübnan'daki Temsilcilikleri

T.C. Beyrut Büyükelçiliği

Adres: Rabieh Zone 2, 1st St, No: 12, Metn, LEBANON

Posta Adresi: Ambassade De Turquie B.P. 70-666 Antelias/Liban [veya](#)

Rabieh Zone-II Street III Chukri Chammas Avenue Toubi Biulding, Behind
the Municipality of Rabieh

Tel: 00 961 452 09 29–39

00 961 440 67 76

Faks: 00 961 440 75 57

E-posta: trbebeyr@intracom.net.lb

Web: <http://wbeyrut.be.mfa.gov.tr>

T.C. Beyrut Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği

Adres: Riyad El-Solh Street, Abdel Razzak Bldg.

1st Floor, Beirut Central District Beirut/ LEBANON

Tel: 00 961 199 19 81

Faks: 00 961 199 19 82

E-posta: dtbey@cyberia.net.lb

Web: www.musavirlikler.gov.tr

T.C. Trablus Fahri Konsolosluğu

Adres: Tripoli, Blvd. Fouad Chehab Imm.El Makateb, 7 Eme Etage

Tel: 00 961 643 00 67

00 961 644 30 88

00 961 638 27 78

Faks: 00 961 643 56 46

Görev Bölgesi: Trablus kenti ve Kuzey Lübnan

Lübnan'ın Türkiye'deki Temsilcilikleri

Lübnan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği

Adres: Kızkulesi Sok. No:44

GOP/ ANKARA

Tel: 0 312 446 74 85–88

Faks: 0 312 446 10 23

E-posta: lebembas@ttnet.net.tr

Çalışma Saatleri: Pazartesi-Cuma: 08:30-15:00

Lübnan Cumhuriyeti İstanbul Başkonsolosluğu

Adres: Teşvikiye Cad. Saray Apt. 134/1

Teşvikiye/ İSTANBUL

Tel: 0 212 236 13 65–66

Faks: 0 212 227 33 73

E-posta: lubcon-ist@isnet.net.tr
Çalışma Saatleri: Pazartesi- Cuma: 09:00-15:00
Görev Bölgeleri: Çanakale, Edirne, İstanbul, Kocaeli.

Bakanlıklar

Tarım Bakanlığı www.agriculture.gov.lb
Kültür Bakanlığı www.culture.gov.lb
Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı www.economy.gov.lb
Eğitim Bakanlığı www.higher-edu.gov.lb
Çevre Bakanlığı www.moe.gov.lb
Maliye Bakanlığı www.finance.gov.lb
Dışişleri ve Göçmenler Bakanlığı www.emigrants.gov.lb
Sanayi Bakanlığı www.industry.gov.lb
Enformasyon Bakanlığı www.nna-leb.gov.lb
İç işleri Bakanlığı www.interior.gov.lb
Adalet Bakanlığı www.justice.gov.lb
İşçi Bakanlığı www.mol.gov.lb
Milli Savunma Bakanlığı www.lebarmy.gov.lb
Sağlık Bakanlığı www.public-health.gov.lb
Kamu işleri ve Ulaştırma Bakanlığı www.public-works.gov.lb
Sosyal İşler Bakanlığı www.socialaffairs.gov.lb
İletişim Bakanlığı www.mpt.gov.lb
Turizm Bakanlığı www.lebanon-tourism.gov.lb
Gümrükler Genel Müdürlüğü www.customs.gov.lb

Diğer Resmi Kurumlar

Beyrut Menkul Kıymetler www.bse.com.lb
İstatistik İdare Merkezi www.cas.gov.lb
Denetleme Kurulu Merkezi www.cib.gov.lb
Hesap Denetimi Kurulu www.coa.gov.lb
Özelleştirme Yüksek Kurulu www.hcp.gov.lb
Lübnan Merkez Bankası www.bdl.gov.lb
Devlet Çalışanları Kooperatifi www.mfe.gov.lb
Planlama ve Yeniden Yapılanma Konseyi www.cdr.gov.lb
Araştırma ve Geliştirme Eğitim Merkezi www.crdp.org
Lübnan Elektrik Kurumu www.edl.gov.lb
Planlama ve Kalkınma Teşkilatı-Elyssar www.elyssar.com
Yeşil Plan www.greenplan.gov.lb
Lübnan Yatırım Geliştirme Kuruluşu - IDAL www.idal.com.lb
Lübnan Standartlar Enstitüsü (LIBNOR) www.libnor.com
Milli Arşivler Enstitüsü www.can.gov.lb
Milli Bilimsel Araştırma Konseyi www.cnrs.edu.lb
Milli İstihdam Ofisi www.neo.gov.lb
Milli Sosyal Güvenlik Fonu www.cnss.gov.lb
Beyrut Liman İdaresi www.portdebeyrouth.com
Tripoli Liman İdaresi www.tripoliport.com
Kamu İskân Ajansı www.housing-institute.com

Ticaret ve Sanayi Odaları

Lübnan Bankalar Birliği www.abl.org.lb
Lübnan Sigorta Şirketleri Birliği www.acal.org.lb
Lübnan Sanayiciler Birliği www.ali.org.lb
Lübnan Yazılım Sanayi Birliği www.alsilebanon.org
Beyrut Ticaret ve Sanayi Odası www.ccib.org.lb
Lübnan Kamu Muhasebecileri Birliği www.lacpa.org.lb
Lübnan İş adamları Derneği www.rdcl.org.lb
Lübnan Müteahhitler Birliği www.lcsynidcate.com.lb

Lübnan Ekonomisi ile İlgili Faydalı Web Adresleri

Ekonomik ve Sosyal Geliştirme Arap Fonu www.arabfund.org
Arap Ligi www.arableagueonline.org
Arap Para Fonu www.amf.org.ae
Arap Ticaret www.arab-trade.com
Arap Ticaret Finans Fonu www.atfp.org.ae
Arap Linkleri www.arabia.com
Arabnet www.arab.net
Arap-Ticaret Lübnan Sayfası www.arab-trade.com/lb.html
Arap Ülkeleri Ticaret ve Sanayi Odaları (GUCCIAAC) www.gucciaac.org.lb
Intra-Arap Yatırım Garanti Şirketi www.iaiqc.org
Arap Bankalar Birliği www.uabonline.org
Milli Bilimsel Araştırma Konseyi www.cnrs.edu.lb
IDREL (haber, link ve veri) www.idrel.org.lb
Lübnan Yasal ve Ekonomik Merkezi www.lcles.com

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), Lübnan Ülke Bülteni, Eylül 2007.
- Dış Ticaret Müsteşarlığı, Bilgi İşlem Merkezi Verileri <http://bilgi.dtm.gov.tr>
- Economist Intelligence Unit, Lebanon Main Country Report, Mart 2009.
- Economist Intelligence Unit, Lebanon Country Profile, 2008.
- Economist Intelligence Unit, Lebanon Country Profile, 2007.
- Euromonitor International.
- International Trade Center (ITC) TradeMap Database www.trademap.net
- T.C. Beyrut Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği Raporları. www.musavirlikler.gov.tr